

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Natálie Vaicová
Institut promlčení trestní odpovědnosti

Diplomová práce

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Institut promlčení trestní odpovědnosti vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 119972 znaků včetně mezer.

V Praze dne 6. prosince 2021

.....

Natálie Vaicová

Na tomto místě bych chtěla poděkovat doc. JUDr. Filipu Ščerbovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, konzultace, cenné rady a podněty k zamyšlení.

Největší poděkování patří mé milované rodině a skvělému příteli za bezpodmínečnou a nekonečnou podporu během celého studia.

Obsah

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	6
ÚVOD	7
1 POJEM PROMLČENÍ V TRESTNÍM PRÁVU	9
1.1 PROMLČENÍ TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI A PROMLČENÍ VÝKONU TRESTU	9
1.2 VZTAH MEZI PROMLČENÍM TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI A PREKLUZÍ	10
1.3 TRESTNÍ ODPOVĚDNOST A TRESTNOST ČINU.....	10
1.4 POVAHA INSTITUTU PROMLČENÍ	11
2 SYSTEMATIKA A PŘÍBUZNÉ INSTITUTY	13
2.1 SPECIÁLNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVA	13
2.2 PROCESNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVA	14
3 DŮSLEDKY PROMLČENÍ.....	15
3.1 HMOTNĚPRÁVNÍ DŮSLEDKY	15
3.2 PROCESNĚPRÁVNÍ DŮSLEDKY.....	15
4 DŮVODY ZAVEDENÍ INSTITUTU PROMLČENÍ	17
4.1 HMOTNĚPRÁVNÍ DŮVODY.....	17
4.1.1 Ztráta zájmu společnosti na potrestání pachatele	17
4.1.2 Neužitečnost potrestání pachatele pro společnost	17
4.1.3 Náprava pachatele.....	19
4.1.4 Bezúčelnost trestu nikoliv bezprostředně uloženého.....	20
4.2 PROCESNĚPRÁVNÍ DŮVODY	23
4.2.1 Slábnoucí síla důkazních prostředků.....	23
4.2.2 Motivace OČTR k naplnění zásady rychlosti řízení	24
5 ÚSTAVNĚPRÁVNÍ ASPEKTY A SOUVISEJÍCÍ ZÁSADY	26
5.1 PRINCIP PRÁVNÍ JISTOTY	26
5.2 ZÁKAZ RETROAKTIVITY.....	26
6 AKTUÁLNÍ ÚPRAVA	29
6.1 STANOVENÍ DÉLKY PROMLČECÍ DOBY	29
6.2 VÝVOJ PROMLČECÍ DOBY	30
6.3 POČÁTEK BĚHU PROMLČECÍ DOBY.....	30
6.3.1 Počátek promlčecí doby obecně.....	31
6.3.2 Počátek promlčecí doby ve zvláštních případech	32
6.4 KONEC BĚHU PROMLČECÍ DOBY	34
6.5 STAVENÍ BĚHU PROMLČECÍ DOBY	34
6.5.1 Nemožnost postavit pachatele před soud pro zákonnou překážku.....	34
6.5.2 Přerušování trestního stíhání.....	35
6.5.3 Nezletilost oběti ve vztahu k některým trestným činům	36
6.5.4 Podmíněné zastavení trestního stíhání a podmíněné odložení podání návrhu na potrestání.....	37
6.5.5 Nemožnost stíhat pachatele v ČR při uplatnění subsidiární zásady univerzality	38
6.5.6 Vydání příkazu k zadržení	38
6.5.7 Předání trestního řízení do ciziny.....	39
6.5.8 Dočasné odložení trestního stíhání.....	39
6.6 PŘERUŠENÍ BĚHU PROMLČECÍ DOBY.....	40
6.6.1 Zahájení trestního stíhání a úkony po něm následující	40
6.6.2 Spáchání nového trestného činu v promlčecí době.....	42
6.7 ČASOVÁ PŮSOBNOST	43
7 PROMLČENÍ V KONTEXTU EÚLP	47
7.1 PROMLČENÍ V RÁMCI PRÁVNÍCH ŘÁDŮ SMLUVNÍCH STÁTŮ	48
7.2 PROMLČENÍ A ČLÁNEK 7 ODST. 1 EÚLP	48
ZÁVĚR.....	51

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	53
SHRNUTÍ	59
SUMMARY	60
KLÍČOVÁ SLOVA	61
KEY WORDS	61

Seznam použitých zkratek

ČR	Česká republika
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ve znění pozdějších předpisů
LZPS	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
ZSM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
TOPO	Zákon č. 418/2011 Sb., zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů
ZOTČ	Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů
ZMJS	Zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů
SSZ	Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)
OČTR	orgány činné v trestním řízení

Úvod

Institut promlčení trestní odpovědnosti – dlouholetý bod sváru v prostředí odborné veřejnosti, ale i palčivé téma, které rezonuje společností laickou. Mělo by mít promlčení místo v právním řádu moderní civilizované společnosti? Pokud ano, jak dlouhá by měla být promlčecí doba? Nejsou aktuální promlčecí doby příliš krátké? To jsou otázky, které podněcovaly vášnivé diskuse napříč historií a nejinak je tomu i v současné době. Charakteristická ambivalence společnosti k promlčení pro mě byla prvotní pobídkou k tomu, abych věnovala pozornost institutu promlčení prostřednictvím této diplomové práce.

Přestože jde v oblasti trestního práva o velmi zásadní institut, který je spojen s řadou problematických a nesnadných otázek, nevěnuje se tématu promlčení trestní odpovědnosti žádná aktuální ucelená odborná monografie. Z historického hlediska však nelze opomenout význam a kvalitu povšechného a, podle mého názoru, nedoceněného díla Josefa Sládečka – Promlčení dle trestního práva (1893). Zmíněné dílo mě inspirovalo k představení institutu promlčení jako takového. Hlavním tématem diplomové práce je tedy současná podoba institutu promlčení trestní odpovědnosti v právním řádu ČR včetně všech dílčích problémů s ním spojených a zkoumání, zda v této podobě ob stojí.

Promlčení zaujímá významné postavení rovněž v oblasti právní teorie, ústavního práva a všech právních odvětvích vůbec. Proto je třeba k tématu promlčení přistupovat nikoli jako k izolovanému jevu, ale obšírně, se zohledněním komplexnosti problematiky a všech právních i mimoprávních argumentů. Při psaní této práce jsem proto vycházela předně ze znění ústavních zákonů, komentářové literatury k těmto zákonům a odborné literatury z oblasti právní teorie. Normy podústavního práva a komentářová literatura obecně byly vzhledem k nedostatku aktuálních monografií věnovaných výlučně promlčení trestní odpovědnosti zásadním zdrojem informací. Pro analýzu dílčích problémů jsem čerpala z rozličných monografií z oboru kriminalistiky, kriminologie nebo z oblasti alternativního trestání apod. Významný zdroj informací představovaly dále odborné časopisy. Velkým přínosem a podnětem k hlubokému zamyšlení pro mě byla ale i bohatá judikatura českých soudů a rozhodnutí ESLP.

Protože se jedná o poměrně široké téma, rozhodla jsem se svou práci rozčlenit na dva úseky. V první části této diplomové práce se věnuji tématu obecně. V rámci prvních kapitol zaměřím svou pozornost na otázku, zda je promlčení institutem hmotného nebo procesního práva a jaké důsledky z povahy promlčení plynou obecně. Poté se budu zevrubně věnovat důvodům, pro něž byl institut promlčení zaveden do právního řádu a u každého důvodu jednotlivě si pokusím zodpovědět otázku, zda ob stojí i v současné době s ohledem na aktuální podobu trestního práva a

dosavadní vývoj společnosti, což je zásadní pro následné zhodnocení opodstatněnosti institutu promlčení jako takového. Dále ještě věnuji prostor otázce zcela klíčové pro následné řešení analytických otázek spojených s časovou působností, a to zda problematika promlčení spadá pod rozsah čl. 40 odst. 6 LZPS.

Ve druhé části diplomové práce se věnuji konkrétněji aktuální úpravě promlčení a jeho jednotlivým komponentům. Detailně se budu věnovat úpravě promlčecí doby, a to jejímu počátku, konci a překážkám, které jejímu běhu brání. Následně se v rámci podkapitoly věnované časové působnosti zaměřím prizmatem zásady zákazu retroaktivity v neprospěch pachatele na dílčí problémy s těmito složkami promlčení spojenými. Nejprve se budu věnovat otázce, zda je přípustné obnovit již uběhnutou promlčecí dobu nebo prodloužit promlčecí dobu, která dosud neuběhla. Následně si položím otázku, podle jaké úpravy se bude postupovat v případě změny zákona, kdy nový zákon upravuje okolnosti podmiňující přerušení promlčecí doby pro pachatele příznivěji než zákon starý, pokud ke spáchání trestného činu a následně i k přerušení promlčecí doby došlo ještě v okamžiku účinnosti předchozí úpravy zákona, a jaký to bude mít vliv na promlčecí dobu uběhnutou před jejím přerušením. Poté se budu zabývat změnou právní kvalifikace trestného činu v průběhu trestního řízení, která se promítne do kratší promlčecí doby, a jejím vlivem na promlčecí dobu, která uběhla, než došlo k jejímu přerušení v důsledku zákonem specifikovaných procesních úkonů. Nakonec se zamyslím nad tím, zda jsou naplněny podmínky přerušení běhu promlčecí doby v případě, kdy pachatel spáchá trestný čin a později spáchá trestný čin nový, který v době promlčovaného trestného činu byl trestný mírněji, případně nebyl trestný vůbec. V poslední kapitole se zaměřím na promlčení v kontextu evropského práva, zejm. na to, jak k institutu přistupuje ESLP a přehledově i na to, jak jej upravují a chápou jiné evropské státy. V souvislosti s tím si položím otázku, zda promlčení spadá pod ochranu čl. 7 odst. 1 EÚLP.

Na závěr práce bych chtěla shrnout výsledky mého zkoumání a komplexně zhodnotit úpravu institutu promlčení ve světle veškerých problémů a otázek, které vyvolává. Výsledné závěry následně podrobím úvaze, zda současná úprava institutu promlčení naplňuje svůj účel, je dostatečně odůvodněná a zda odpovídá aktuálním trestněprávním trendům, nebo zda by měl zákonodárce úpravu promlčení přehodnotit, a případně jakým směrem by se měl vydat.

Cílem předkládané diplomové práce je prezentace institutu promlčení komplexně a detailně se všemi jeho aspekty jak v rovině obecné, tak konkrétní a položení základního stavebního kamene dalšímu výzkumu zaměřenému speciálně již například na promlčení ve vztahu k trestným činům proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti v souvislosti se zohledněním viktimologických poznatků.

1 Pojem promlčení v trestním právu

Promlčení obecně chápe právní teorie jako jeden z možných následků právní události – uplynutí časové lhůty, a sice jako zánik vymahatelnosti práv a povinností. Promlčení tak pojmově spadá pod problematiku právní skutečnosti času a jeho plynutí.¹

Institut promlčení je jedním z korektivů přísné absolutní teorie trestání, resp. teorie odplaty, která vychází z trestněprávní nauky klasické školy trestního práva.² Podle této teorie každý trestný čin vyžaduje svůj trest a trestá se právě proto, že bylo páčáno zlo (*punitur, quia peccatum est*).³ Teorie odplaty tedy chápe potrestání jako projev a naplnění spravedlnosti. Promlčení je s touto teorií ve značném rozporu, resp. dá se říct, že promlčení je výjimkou z této teorie⁴, neboť takové dosažení spravedlnosti v podstatě znemožňuje, vzhledem k tomu, že v důsledku zániku trestní odpovědnosti nedojde k potrestání pachatele, třebaže jím byl trestný čin spáchán. Dochází tak ke střetu pozitivního práva, podle jehož zásad následuje v případě porušení příkazu nebo zákazu vyjádřeného v dispozici právní normy sankce, se zásadou, že po uplynutí určité doby pachatel trestán nebude⁵.

1.1 Promlčení trestní odpovědnosti a promlčení výkonu trestu

Trestní právo zná dva rozdílné instituty promlčení. Prvním z nich je promlčení trestní odpovědnosti a tím druhým je promlčení výkonu trestu. V důsledku promlčení trestní odpovědnosti zaniká trestní odpovědnost pachatele a jedním z procesněprávních důsledků je, že nelze zahájit trestní stíhání. V případě promlčení výkonu trestu již trestní stíhání proběhlo a skončilo pravomocným odsuzujícím rozsudkem a uložením trestu, přičemž po marném uplynutí zákonem určené promlčecí doby tento trest nelze vykonat⁶. Hlavní rozdíl mezi těmito dvěma instituty tedy spočívá v tom, že promlčení trestní odpovědnosti je otázkou viny, zatímco promlčení výkonu trestu spadá do oblasti trestání.⁷ Společnou je těmto dvěma institutům skutečnost, že v obou případech nedojde k výkonu trestu z důvodu, že by takový výkon ztrácel na účelnosti (viz podkapitolu 4.1.4). V této práci se dále věnuji pouze promlčení trestní odpovědnosti.

¹ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 148.

² PELC, Vladimír. Aktuální otázky promlčení trestní odpovědnosti. *Trestněprávní revue*, 2019, roč. 18, č. 1, s. 1.

³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 293.

⁴ PELC, Vladimír. Aktuální otázky..., s. 1.

⁵ SLÁDEČEK, Josef. *Promlčení dle trestního práva: porovnávací studie dle stavu nynějších zákonů*. Praha: J. Sládeček, 1892, s. 2.

⁶ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1132 (§ 94).

⁷ PELC, Vladimír. Aktuální otázky..., s. 2.

1.2 Vztah mezi promlčením trestní odpovědnosti a prekluzí

Trestní právo, na rozdíl od práva soukromého, nerozlišuje mezi promlčením a prekluzí, která představuje úplný zánik práv a povinností.⁸

Právní teorie chápe promlčení jako *naturální obligaci*, tzn. zánik vymahatelnosti práv a povinností tak, že oprávněnému sice stále svědčí konkrétní právo, ale nikoliv již nárok. Právo tedy nelze uplatnit u soudu, pokud druhá strana vznesla námitku promlčení. Oproti tomu prekluze znamená definitivní zánik práv a povinností a oprávněný tak pozbývá nejen nárok samotný, ale současně i právo jako takové.⁹

Z úpravy institutu promlčení v trestním právu vyplývá, že promlčením dochází k zániku trestní odpovědnosti pachatele, nikoliv pouze jeho stíhatelnosti¹⁰. K promlčení rovněž není třeba žádné procesní aktivity ze strany pachatele - v trestněprávních předpisech není upravena námitka promlčení, k promlčení dochází *ex lege* a soud je zkoumá *ex officio*. Pro čin, jehož trestnost promlčením zanikla, nelze trestní stíhání zahájit vůbec. V případě probíhajícího trestního stíhání je soud (a stejně tak všechny OČTR) povinen zabývat se skutečností, zda nedošlo k zániku trestní odpovědnosti prostřednictvím marného uplynutí promlčecí doby v každém stádiu trestního řízení¹¹.

Promlčení v trestním právu má tedy z hlediska teorie práva spíše charakter prekluze¹², což by i lépe odpovídalo hmotněprávní povaze institutu, a jedná se tak, podle mého názoru, o terminologickou nepřesnost. V této práci však budu užívat zákonné terminologie – promlčení trestní odpovědnosti.

1.3 Trestní odpovědnost a trestnost činu

K úplnému pochopení institutu promlčení a jednotlivých otázek s ním spojených je třeba vyjasnit pojmy trestní odpovědnost a trestnost činu. V právní teorii je trestní odpovědnost lapidárně charakterizována jako důsledek spáchání trestného činu¹³, který spočívá v povinnosti

⁸ HARVÁNEK, Jaromír a kol. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 313.

⁹ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*, s. 148.

¹⁰ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl...*, s. 452 (§ 34).

¹¹ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář – 1. díl*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1132 (§ 11).

¹² srov. obdobné rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ve vztahu k zániku odpovědnosti promlčením za přeštek: Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. září 2021, č. j. 5 As 75/2019-24, bod 16., shodně dále např. SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecné správní právo*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 211 nebo OSINA, Petr. *Teorie práva*. Praha: Leges, 2013, s. 93.

¹³ SOTOLÁŘ, Alexaner. In: DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 47 (§ 2).

pachatele trestného činu nést nepříznivé následky svého činu¹⁴. Trestní odpovědnost má tzv. *retrospektivní* charakter. Vzniká až v okamžiku porušení nebo ohrožení právního statku, přičemž k sankcionování tohoto protiprávního jednání dochází zpětně. Obsahem trestní odpovědnosti je tedy povinnost pachatele podrobit se trestněprávním následkům svého činu.¹⁵

Trestnost činu je oproti tomu pojmem širším, jak uznává i Ústavní soud, podle něhož: „pod pojem „trestnost činu“ užitý v čl. 40 odst. 6 LZPS spadá i hmotněprávní úprava zániku trestní odpovědnosti [...] včetně promlčení trestní odpovědnosti [...]“¹⁶ Podle komentářové literatury se pak trestností rozumí: „souhrn všech podmínek trestní odpovědnosti a všech podmínek pro uložení právních následků trestného činu vztažený na konkrétní čin s výsledkem, že tento je trestný a že za něj je možné uložit některý právní následek trestného činu.“¹⁷ Trestní odpovědnost je tedy pojmu trestnosti imanentní¹⁸.

Trestnost i trestní odpovědnost je třeba vymezit jako souhrn podmínek, na nichž závisí, zda dojde k potrestání pachatele, či nikoliv, a to včetně promlčení. Promlčení (a důvody zániku trestní odpovědnosti obecně) trestněprávní literatura považuje za negativní podmínku trestnosti, resp. trestní odpovědnosti¹⁹.

Pro úplnost je třeba doplnit, že dne 1. ledna 2012 nabyl účinnosti TOPO, který založil trestní odpovědnost právníckým osobám. Podle zásady souběžné a nezávislé odpovědnosti právníckých a fyzických osob²⁰ však není zánik trestní odpovědnosti právnícké osoby promlčením na překážku vzniku či existenci trestní odpovědnosti osoby fyzické. Trestní odpovědnost právnícké osoby, včetně otázky promlčení jako negativní podmínky trestní odpovědnosti totiž není dotčena trestní odpovědností fyzické osoby a naopak (§ 9 odst. 3 TOPO).

1.4 Povaha institutu promlčení

Povaha institutu se napříč právními řády konkrétních států různí. Některé státy upravují promlčení výlučně jako institut práva hmotného, jiné jej vnímají jako instrument procesního práva, další jej chápou jako institut hybridního charakteru (viz podkapitolu 7.1). Nezřídka se v případě

¹⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 22.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 4. února 2020, sp. zn. Pl.ÚS 15/19.

¹⁷ PROVAZNÍK, Jan. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 8 (§ 1).

¹⁸ srov. jinak ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl...*, s. 39: „Zatímco trestní odpovědnost, jako typ právní odpovědnosti, se vždy vztahuje k pachateli trestného činu a jsou s ní spojeny trestněprávní důsledky ve smyslu právních následků za spáchání činu, trestnost činu vyjadřuje formálněprávní aspekt trestného činu jako takového a ve své abstraktní podobě je důsledkem trestní odpovědnosti.“

¹⁹ SOLNÁŘ, Vladimír. In: SOLNÁŘ a kol. *Systém českého trestního práva. Díl II. Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Novatrix, 2009, s. 445.

²⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 22.

konkrétních států stává, že nad povahou promlčení nepanuje jasná shoda ani mezi odborníky z řad trestněprávní nauky a praxe a charakter institutu tak zůstává poměrně nejasný. Tak tomu ovšem není v případě ČR. V naší úpravě již minimálně přes dvě století není pochyb o tom, že promlčení je hmotněprávní povahy, na čemž se jednomyslně shoduje trestněprávní nauka²¹, byť se Ústavní soud v rámci své rozhodovací praxe pokoušel prosadit opačný názor²².

Hmotněprávní povaha promlčení je odůvodněna skutečností, že jím zaniká trestní odpovědnost pachatele²³. Nejedná se tedy o pouhou procesní překážku stíhatelnosti. Zásadním argumentem pro chápání promlčení jako institutu hmotněprávního je skutečnost, že spočívá z většiny na hmotněprávních důvodech²⁴ (viz kapitolu 4). Podpůrným a ryze formalistickým důvodem je, že promlčení samotné je upraveno předpisy hmotného práva²⁵. Nespornou hmotněprávní povahu promlčení potvrzuje ve své judikatuře rovněž Nejvyšší soud.²⁶ Při aplikaci ustanovení upravujícího promlčení je tedy nutné respektovat zásady kterými je ovládáno trestní právo hmotné²⁷, což je stěžejní především pro problematiku časové působnosti a zákazu zpětné účinnosti norem v neprospěch pachatele (viz podkapitolu 6.7).

²¹ k tomu např. SLÁDEČEK, Josef. *Promlčení dle trestního práva: porovnávací studie dle stavu nynějších zákonů*. Praha: J. Sládeček, 1892, s. 4.; SOLNAR, Vladimír. In: SOLNAR a kol. *Systém českého trestního práva...*, s. 451; JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 350-365.; KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 477–480.

²² srov. např. odlišné závěry v nálezu Ústavního soudu ze dne 21. 12. 1993, sp. zn. PL. ÚS 19/93 a v nálezu Ústavního soudu ze dne 4. února 2020, sp. zn. PL. ÚS 15/19.

²³ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl...*, s. 380 (§ 34).

²⁴ SOLNAR, Vladimír. In: SOLNAR a kol. *Systém českého trestního práva...*, s. 451.

²⁵ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl...*, s. 380 (§ 34).

²⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. srpna 2006, sp. zn. 5 Tdo 915/2016.

²⁷ SOLNAR, Vladimír. In: SOLNAR a kol. *Systém českého trestního práva...*, s. 451.

2 Systematika a příbuzné instituty

Institut promlčení je založen ustanoveními obecné části TZ, kde je systematicky zařazen vedle obecné účinné lítosti do hlavy čtvrté nesoucí název „Zánik trestní odpovědnosti“. Zákon předpokládá i jiné důvody zániku trestní odpovědnosti, které jsou uvedeny na různých místech TZ jako zvláštní případy zániku trestní odpovědnosti. Některé důvody zániku trestní odpovědnosti pak nejsou v TZ uvedeny vůbec. Jedná se o smrt pachatele a milost prezidenta, tzv. *abolice*, která je jako kontrasignovaná pravomoc upravena v čl. 63 písm. j) Ústavy České republiky, podle kterého prezident republiky nařizuje, aby se trestní stíhání nezahajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo.

Ohledně povahy abolice nepanují v řadách odborné veřejnosti shody. Přestože je postup při udělení milosti prezidenta kuse upraven v TR, zatímco obecný předpis hmotného práva trestního milost prezidenta nezmiňuje, se přikláním k názoru, že *abolice* je dalším důvodem zániku trestní odpovědnosti. Podstatou *abolice* je akt odpuštění trestného činu státem, resp. společností, která v konkrétním případě ztrácí zájem na potrestání jeho pachatele a zároveň se tohoto práva vzdává, a to prostřednictvím hlavy státu.²⁸ Smyslem institutu abolice je pak zmírnění tvrdosti zákona v konkrétním případě.²⁹ Domnívám se tedy, že jde o vztah mezi pachatelem a státem, nikoli pouze mezi státem a osobou, proti níž se vede trestní řízení, kdy dochází na hmotněprávním základě k definitivnímu zániku práva státu na potrestání pachatele, který lze zvrátit pouze prohlášením obžalovaného do tří dnů, že na projednání věci trvá (stejně jako u promlčení). I v takovém případě však soud, jsou-li pro to důvody, sice prohlásí vinu, ale nemůže uložit trest.³⁰

2.1 Speciální právní úprava

Vedle obecného předpisu upravuje promlčení trestní odpovědnosti rovněž ZSM, který speciálně vůči TZ upravuje pouze odlišné délky promlčecích dob. Tyto doby jsou kratší, s ohledem na důvodnou potřebu včasné a rychlé reakce na spáchané provinění u mladistvých pachatelů³¹.

Zvláštní úpravu promlčení lze nalézt dále v TOPO, který ve vztahu k promlčení trestní odpovědnosti modifikuje pouze výčet trestných činů vyloučených z promlčení, do něhož, oproti TZ, neřadí některé trestné činy spáchané za minulého režimu. Délka promlčecích dob tak zůstává stejná jako u promlčení trestní odpovědnosti fyzických osob, a to i přes to, že tato je stanovena

²⁸ srov. MAREČKOVÁ, Lenka. *Milosti: Ohnisko lidsví v trestním právu*. Praha: Academia, 2007, s. 21.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ odlišně např. Ščerba (s. 532) nebo Solnař (s. 443), kteří považují abolicí za pouhou procesní překážku stíhatelnosti

³¹ srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. března 1995, sp. zn. IV ÚS 173/94.

odstupňovaně převážně podle horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody pro trestný čin, o něhož jde, ačkoliv právníkům osobám není možné trest odnětí svobody uložit³².

V obou případech, u mladistvých pachatelů i v rámci trestní odpovědnosti právnických osob, se pak ve zbytku použije obdobně obecná úprava TZ.

2.2 Procesní právní úprava

Byť je promlčení institutem hmotného práva, má zásadní důsledky pro trestní řízení a možnost jeho zahájení, případně pokračování. Procesní důsledky, kterým se věnuji v podkapitole 4.2, jsou kuse upraveny v TR, který promlčení řadí mezi důvody nepřípustnosti trestního stíhání. Poměrně častěji se o promlčení zmiňuje ZMJS, který je chápe jako negativní podmínku k uvalení předběžné vazby, k vydání osoby do cizího státu v rámci klasické extradice, k předání do vyžadujícího státu v souvislosti s evropským zatýkacím rozkazem nebo uznání evropského ochranného příkazu.

³² ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 319 (§ 12).

3 Důsledky promlčení

Jak již bylo řečeno, promlčením zaniká trestní odpovědnost pachatele *ex post*. Tím se promlčení odlišuje například od případů okolností vylučujících protiprávnost, kdy jednání není trestné od počátku. Tento zánik trestní odpovědnosti jako přímý následek uplynutí zákonem stanovené doby má významné důsledky jak v rovině hmotněprávní, tak v z hlediska trestního práva procesního.

3.1 Hmotněprávní důsledky

Zánikem trestnosti dochází k definitivnímu zániku trestněprávního vztahu a stát tak ztrácí oprávnění a zároveň povinnost vyslovit vinu a uložit trest pachateli.³³ Rovněž pachatel je zbaven tomu odpovídající povinnosti strpět vyslovení viny, uložení trestu a jeho výkon³⁴. K zániku takového vztahu dochází jednou pro vždy a jeho obnova není možná.

Kromě zániku trestní odpovědnosti má promlčení i další důsledky, zejména ten, že v případě, kdy pachatel trestného činu po uplynutí promlčecí doby stanovené pro tento čin spáchá další (nový) trestný čin, nelze jej ve vztahu k, již promlčenému, trestnému činu považovat za recidivistu ve smyslu § 42 písm. p) TZ. Skutečnost, že pachatel dříve spáchal již promlčený trestný čin mu nelze ani klást k tíži v podobě přitěžující okolnosti.³⁵ Obdobně je v případě nového trestného činu vyloučen souběh s již promlčeným trestným činem³⁶.

3.2 Procesněprávní důsledky

Zánikem trestněprávního vztahu dochází k automatickému zániku případného trestněprocesního vztahu (pokud již byl založen). OČTR přichází o možnost užít proti obviněnému či obžalovanému opatření podle TŘ. Důsledky promlčení se však neomezují pouze na vztah mezi státem a osobou, proti níž se řízení vede. Byť například poškozený nemá ústavně zaručené právo na to, aby byla jiná osoba trestně stíhána a odsouzena a trestní řízení představuje vztah toliko mezi státem a pachatelem³⁷, zaujímá v rámci trestního řízení významné postavení. V důsledku promlčení ztrácí tedy rovněž poškozený možnost domáhat se spravedlnosti v rámci trestního řízení v postavení jeho strany a uplatňovat řadu práv mu k tomu zákonem přiznaných. Nic však

³³ PELC, Vladimír. Aktuální otázky ..., s. 1.

³⁴ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl*..., s. 439 (§ 34).

³⁵ Tamtéž.

³⁶ PELC, Vladimír. Aktuální otázky ..., s. 1-7.

³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 19. ledna 2016, sp. zn. II. ÚS 3436/14, bod 20.

poškozenému nebrání hájit a uplatňovat svá práva prostřednictvím jiných právních instrumentů, zejm. uplatněním nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení v rámci civilního řízení soudního.

Procesním důsledkem marného uplynutí promlčecí doby trestného činu je nepřipustnost zahájení trestního stíhání ohledně tohoto trestného činu. Pokud ještě nedošlo k zahájení trestního stíhání, OČTR vydá rozhodnutí o odložení věci (§ 159a odst. 2 TR). V případě, že trestní stíhání již zahájeno bylo, je nutné je zastavit, přičemž OČTR tak učiní z úřední povinnosti. V případě zastavení trestního stíhání z důvodu jeho promlčení má však obviněný možnost do tří dnů od doručení usnesení o zastavení trestního stíhání prohlásit, že na projednání věci trvá. Prohlášení může v daném případě jménem obviněného učinit rovněž jeho obhájce, a to i proti jeho vůli za předpokladu, že je obviněný zbaven nebo omezen na způsobilosti k právním úkonům³⁸. Prohlášení obhájce má poté stejné účinky, jako by je obviněný činil sám. V případě, že k takovému prohlášení dojde, příslušný orgán vydá usnesení o pokračování v trestním stíhání v tom stadiu, v němž bylo trestní stíhání zastaveno, přičemž usnesení o zastavení trestního stíhání se neruší.³⁹ Jestliže se takto v trestním stíhání pokračuje, soud, jsou-li pro to podmínky, vysloví vinu, ale již nemůže uložit trest.

³⁸ Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 1. března 1999, sp. zn. 8 To 814/98.

³⁹ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář – 1. díl...*, s. 211- 212 (§ 11).

4 Důvody zavedení institutu promlčení

K (znovu)zavádění institutu promlčení do právních řádů evropských států docházelo na počátku 19. století v souvislosti s vývojem moderního trestního práva a prosazováním zásady humanismu v jejím širším významu⁴⁰. Uvedené vlivy se tak přímo odráží v důvodech zavedení tohoto institutu do právního řádu.

4.1 Hmotněprávní důvody

Důvody promlčení jsou především hmotněprávní a spočívají v tom, že po uplynutí určité zákonem stanovené doby od spáchání trestného činu zaniká potřeba společnosti na jeho potrestání, a to jak s ohledem na generálně preventivní funkci trestního práva, tak z hlediska prevence individuální.⁴¹

4.1.1 Ztráta zájmu společnosti na potrestání pachatele

V případě generální prevence potřeba společnosti na potrestání konkrétního trestného činu po uplynutí určité doby bez toho, aniž by byla vyvozena trestní odpovědnost pachatele, slábne, neboť společnost ztrácí povědomí o spáchaném trestném činu, jeho důsledcích a jeho společenská škodlivost se tak snižuje⁴². Uvedené tvrzení však podle mého názoru platí pouze u méně závažné kriminality. V případě závažné trestné činnosti s dalekosáhlými, trvalými a intenzivními následky je uvažování o zapomenutí takového trestného činu a jeho pachateli ze strany společnosti poměrně licoměrné.

4.1.2 Neužitečnost potrestání pachatele pro společnost

Pro odůvodnění promlčení i u závažnější trestné činnosti slouží argument užitečností a jejím poměřováním s principem spravedlnosti⁴³. Pokud by zde existoval i po uplynutí řady let od spáchání trestného činu zájem společnosti na potrestání jeho pachatele udržovaný tím, že společnost ani po tolika letech neztratila povědomí o jeho spáchání, přesto nemusí být užitečné

⁴⁰ SLÁDEČEK, Josef. *Promlčení dle trestního práva: porovnávací studie dle stavu nynějších zákonů*. Praha: J. Sládeček, 1892, 230 s. 1-57.

⁴¹ PŮRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl...*, s. 452 (§ 34).

⁴² PELC, Vladimír. *Aktuální otázky ...*, s. 1.

⁴³ srov. GARRAUD, René, *Précis de droit criminel*, Paris, 1912, s. 502: „Výkon tohoto práva (pozn. promlčení) ovládají dva principy: absolutní spravedlnost a společenská užitečnost. Pokud se zdá, že první z nich promlčení zavrhuje, druhý je naopak ospravedlňuje.“

pachatele v takovém případě trestat. Dochází tedy k tomu, že jeden zájem společnosti, reprezentovaný poškozeným nebo obětí trestného činu, ustupuje jinému utilitaristickému zájmu – sledování užitečnosti potrestání pachatele pro společnost jako celek.

Podle Sládečka: „trest sám o sobě je spravedlivý, i když se trestá pachatel 30 let po spáchaném skutku, avšak on není již užitečný společnosti, trestala by jej bez potřeby, existence právního řádu není ani tenkrát ohrožena, když vůbec pachatel vyjde bez trestu.“⁴⁴ Takový závěr je podle mého názoru značně zjednodušující.

Zda je potrestání pachatele v daném případě společnosti užitečné nelze určit pouze na základě kritéria uplynutí určité časové doby, ale je třeba zohlednit více aspektů podle povahy konkrétního trestného činu. Jistě společnost nemá prizmatem argumentu užitečnosti zájem na tom trestat pachatele za krádež hodinek po třiceti letech. Naopak tomu bude ale například u sexuálních deliktů, kdy z poznatků oboru viktimologie vyplývá jednak, že oběť je schopna promluvit, resp. oznámit tento trestný čin zpravidla až po uplynutí delšího časového intervalu od jeho spáchání⁴⁵, a to s ohledem na závažné psychické a fyzické újmy, s nimiž se oběti vypořádávají řadu let⁴⁶, a jednak je potrestání pachatele a přesné autoritativní pojmenování toho, čím si oběť prošla mnohdy nezbytným finální krokem v procesu uzdravení oběti⁴⁷.

Potrestání pachatele i po uplynutí delšího časového úseku od spáchání trestného činu se v těchto případech zdá být společnosti užitečné jak z hlediska individuálního, tak generálního⁴⁸, neboť může podpořit další oběti sexuálních deliktů v odhodlání oznámit trestný čin příslušným orgánům i přes těžkosti s tím spojené, což ve svém důsledku vede k uzdravení společnosti jako takové a, domnívám se, že i ke snížení kriminality, což je jedním z účelů trestního práva vůbec, nebo minimálně k zamezení opakování trestné činnosti konkrétním pachatelem. Závažné trestné činy totiž nemají dopad pouze na primární oběť, ale zásadně ovlivňují rodinu oběti, komunitu a společnost jako celek⁴⁹.

Obdobně je třeba zohlednit například pozůstalé oběti trestného činu vraždy, kteří v tomto případě reprezentují zájem společnosti, a skutečnost, že k plnému uzdravení jejich traumat mnohdy

⁴⁴ SLÁDEČEK, Josef. *Promlčení dle trestního práva: porovnávací studie dle stavu nynějších zákonů*. Praha: J. Sládeček, 1892, s. 73.

⁴⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 47-55.

⁴⁶ srov. např. SHAPLAND, Joanna, WILLMORE, Jon, DUFF, Peter. *Victims and the criminal justice system*. Aldershot: Gower, 1985. ISBN: 0566008777.

⁴⁷ ČTVRTEKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie...*, s. 140-141.

⁴⁸ srov. ČERNÍKOVÁ, Vratislava. In: VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 185.

⁴⁹ YOUNG, Richard. Integrating a Multi-Victim Perspective into Criminal Justice Through Restorative Justice Conferences. In: CRAWFORD, Adam, GOODEY, Jo (eds.). *Integrating a Victim Perspective within Criminal Justice*. Aldershot: Ashgate Dartmouth, 2000. ISBN: 9781840144864.

nemůže dojít právě z toho důvodu, že vrah nebyl nikdy potrestán⁵⁰, jakož i představu společnosti, že pachatel předmětného trestného činu po určité době unikne spravedlnosti apod.

K závěru, zda je pro společnost užitečnější od určitého okamžiku spáchaný trestný čin nestíhat je tak podle mého názoru třeba zohlednit více hledisek než jen výši horní hranice trestní sazby, kterou stanoví TZ na konkrétní trestný čin a dobu, která od jeho spáchání uplynula, jak to činí aktuální právní úprava.

4.1.3 Náprava pachatele

Z pohledu individuální prevence zaniká potřeba společnosti po uplynutí určité doby od spáchání trestného činu tento trestný čin trestat, neboť je zřejmé, že se pachatel polepšil.⁵¹

Jak již bylo uvedeno, k zániku odpovědnosti promlčením zákon nevyžaduje žádnou další podmínku než marné uplynutí stanovené doby. Nezkoumá se vnitřní psychický vztah pachatele ke spáchanému činu, zda jeho spáchání lituje, zda pachatel vedl po spáchání trestného činu řádný život apod. Naplnění domněnky nápravy pachatele⁵² česká právní úprava vyvozuje pouze z toho, že pachatel nespáchal stejně závažný či závažnější trestný čin v určité (promlčecí) době. V této pasivitě pachatele a jeho nápravě důvodová zpráva k TZ spatřuje jednak dosažení účelu trestu – zabránění odsouzenému v páchaní další trestné činnosti, vedení ho k řádnému životu a jednak pokles, ba dokonce úplnou absenci nebezpečí, které hrozilo od konkrétního pachatele⁵³. Pozdější stejně závažné nebo závažnější protiprávní jednání, z něhož by bylo možné dovodit, že u pachatele k nápravě nedošlo, však právní úprava ve vztahu k předchozí trestné činnosti ponechává bez významu.

Odůvodnění promlčení nápravou pachatele a tedy naplněním požadavku ochrany společnosti před pachatelem je bezpochyby smysluplné, obzvláště zohledníme-li další z argumentů podporujících institut promlčení – vnitřní muka pachatelova.⁵⁴ Podle některých autorů⁵⁵ totiž dochází u pachatele po spáchání protiprávního činu, za předpokladu, že po něm bezprostředně nenastoupí potrestání, k výčitkám, litování, dlouhodobému strachu z případného potrestání a k trýznivé nejistotě ohledně toho, zda bude trestná činnost pachatele odhalena či ne. Tato tzv.

⁵⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie...*, s. 182.

⁵¹ SOTOLÁŘ, Alexaner. In: DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 375 (§ 34).

⁵² srov. SOTOLÁŘ, Alexaner. In: DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník...*, s. 275 (§ 34): „[...], v případech, kdy se (pachatel) v mezidobí nedopustí žádné další trestné činnosti a lze mít za to, že se změnil a ponaučil ze spáchaného činu, [...]“.

⁵³ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, zvláštní část, str. 30.

⁵⁴ SLÁDEČEK, Josef. *Promlčení dle trestního práva...*, s. 62.

⁵⁵ např. MAYER, Max, Ernst. *Der allgemeine Teil des deutschen Strafrechts*. Heildeberg: C. Winter, 1915, s. 521.

„vnitřní muka“ by měla sama o sobě dostatečně nahradit potrestání pachatele. Těžko však určit, zda k takovýmto pocitům dochází u většiny pachatelů, natožpak u všech.

Promlčení ve smyslu jistého dobrodiní pachateli v možnosti pokusit se o svou nápravu, aniž by tato náprava pachatele vešla vniveč, pakliže by trestný čin vyšel najevo až po určité době a pachatel by byl po jeho potrestání uvržen do kriminogenního prostředí, odpovídá rovněž aktuálním trendům moderního trestního práva zaměřujících se zejména na znovuzачlenění pachatelů do společnosti.⁵⁶ Nepodmíněný trest odnětí svobody je spojen s řadou negativních následků od přetřhání sociálních a rodinných vazeb, ztráty práce, navázání kontaktů s osobami s bohatou kriminální minulostí až po silný stigmatizační efekt⁵⁷. V důsledku těchto negativních jevů slábne motivace pachatele k nápravě a snižuje se šance na jeho reintegraci, což znamená značné riziko pro společnost⁵⁸.

Domnívám se, že institut promlčení umožňuje pachateli vrátit se ke spořádanému životu přirozenou cestou, zvýšit podmínky pro znovuzачlenění do společnosti a tím jej ochránit před prostředím podněcujícím k páčání další trestné činnosti, kterým je bezpochyby prostředí vězeňské. Při této úvaze však nelze opomenout zásadní skutečnost, kterou podle mého názoru dostatečně nereflektuje žádný z důvodů institutu promlčení, a to, že se systém trestněprávních sankcí neomezuje pouze na nepodmíněný trest odnětí svobody. V současné době je i v rámci evropského trestního práva kladen stále větší důraz na efektivní využívání alternativních trestů⁵⁹, které v sobě již zahrnují eliminaci vypočtených negativních dopadů souvisejících s výkonem nepodmíněného trestu odnětí svobody. Jejich prostřednictvím je tak možné pachatele potrestat, autoritativně pojmenovat skutek, jehož se dopustil a současně jej ochránit od kriminogenního prostředí se všemi jeho aspekty, tedy bez zásadního znehodnocení jeho snahy po nápravě a vedení řádného života.

4.1.4 Bezúčelnost trestu nikoliv bezprostředně uloženého

Dalším uváděným důvodem zavedení institutu promlčení do právního řádu je premisa, že právo není bezúčelné, a že v případě, kdy by trest nemohl dosáhnout svého účelu, postrádá smysl, aby společnost trvala na jeho výkonu⁶⁰.

⁵⁶ NEDVĚTICKÝ, Kamil. Propojení penitenciární a postpenitenciární péče – podmínka fungující trestní politiky. *Trestní právo*, 2021, roč. 25, č. 2, s. 23-23.

⁵⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Leges, 2014, s. 20.

⁵⁸ MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 180-181.

⁵⁹ viz např. Doporučení Výboru ministrů členským státům k Evropským pravidlům o trestech a opatřeních realizovaných ve společenství ze dne 19. října 1992, č. R(92)16.

⁶⁰ SOLNAR, Vladimír. In: SOLNAR a kol. *Systém českého trestního práva...*, s. 451.

Dovozuje se, že trest a jeho výkon je přirozeně účelný za předpokladu, že k němu dochází v období časově blízkém spáchání trestného činu.⁶¹ Jestliže dochází k potrestání pachatele s odstupem řady let, které uběhly od spáchání trestného činu, uložený trest a jeho výkon již není tak efektivní. Naopak může dojít k tomu, že pachatel, který se třeba v intervalu mezi spácháním trestného činu a jeho potrestáním snažil o nápravu, resocializaci a vedení řádného života a představoval tak pro společnost menší riziko, je znovu uvržen do kriminálního prostředí, které podněcuje k dalšímu páchaní trestné činnosti, neboť takové prostředí má nepochybný vliv na jednání jednotlivce⁶².

K závěru, že je pozdní trestněprávní reakce na spáchání trestný čin skutečně bezúčelná, je třeba nejprve vyjasnit, co přesně vše účelem trestu je. Účel trestu není, oproti předchozí úpravě zákona č. 140/1961 Sb., Trestní zákon, v TZ výslovně vymezen a je třeba jej dovozovat z obecných zásad trestání. Trestněprávní nauka se shoduje v tom, že základním účelem trestu je ochrana společnosti před páchaním trestných činů a jejich pachatelů. Dalším smyslem trestu je zabránění odsouzenému v dalším páchaní trestné činnosti a vychovávání jej k tomu, aby vedl řádný život.⁶³ Vše zatím uvedené jistě ke svému naplnění vyžaduje bezprostřední trestněprávní reakci, bez níž by deklarované funkce trestu ztrácely smysl a promlčení trestní odpovědnosti tak z hlediska účelnosti trestu potud smysl dává.

Mimo uvedené je však dalším účelem trestu ještě výchovné působení na ostatní členy společnosti, odplata za spáchaný čin a aktuálně vlivem tzv. *restorativní justice* rovněž vypořádání náhrady škody poškozeného a zohlednění jeho zájmů.⁶⁴

Domnívám se, že skutečnost, že po uplynutí určité doby od spáchání trestného činu nedojde k jeho potrestání, vysílá potenciálním delikventům zprávu, že se (za předpokladu dobré a pečlivé přípravy) nemusí obávat spáchání zamýšleného trestného činu, neboť stačí pár let počkat a uniknou jakékoliv odpovědnosti. Z hlediska výchovné funkce trestu směrem k ostatním členům společnosti mám tedy za to, že i pozdní trest za spáchaný trestný čin zde plní svou funkci, a to v podobě prevence a odrazování ostatních členů společnosti od páchaní trestných činů pod hrozbou trestu.

Zcela neodmyslitelná v diskusi o promlčení je funkce odplatná. Ve staré úpravě Trestního zákona, kde byl vymezen účel trestu explicitně v § 23 odst. 1, funkce odplatná zcela absentovala. Podle komentářové literatury pak trest vlivem odklonu od absolutní teorie trestání (viz kapitolu 1)

⁶¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 367.

⁶² BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Nebezpečnost a násilí ve vězeňském prostředí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016, s. 44.

⁶³ KALVODOVÁ, Věra. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník...*, s. 560 (§ 36).

⁶⁴ VANDUCHOVÁ, Marie. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl...*, s. 413 (§ 36).

nepředstavoval odplatu za spáchaný čin⁶⁵. V současné době, kdy není účel trestu v TZ výslovně vyjádřen, se různí odborné názory na to, zda je odplata jedním z účelů trestu. Domnívám se, že u méně závažné kriminality odplatná funkce trestu mizí ve prospěch výše uvedených funkcí trestu. Odplatná funkce trestu, tedy skutečnost, že trest je sám o sobě účelem, však přímo úměrně roste se zvyšující se závažností trestné činnosti. Přirozeně čím významnější, důležitější a zranitelnější jsou společenské zájmy a hodnoty, na které pachatel útočí, tím větší je touha společnosti po pomstě. Domnívám se, že není třeba zatvrzele předstírat, že trest v sobě nezahrnuje odplatu za spáchaný trestný čin, když pro hovoří již etymologický argument a společenské realie.⁶⁶ Nastíněná odplatná funkce trestu je navíc v souladu s moderními smíšenými teoriemi trestání.

K naplnění odplatné funkce trestu nebrání skutečnost, že k jeho uložení a výkonu nedojde bezprostředně po spáchání činu, ale třeba až po několika letech. Vnímání této otázky je však veskrze subjektivní a její řešení by mělo být výsledkem společenského konsensu. Z hlediska funkce odplatné je tedy institut promlčení přesvědčivě odůvodněn u méně závažné kriminality. V případě závažné kriminality již z hlediska odplatné funkce plně neobstojí.

Při posuzování účelu trestu jako zohlednění zájmu poškozeného, resp. oběti trestného činu se domnívám, že pro jeho naplnění rovněž není rozhodná doba, která uplynula od spáchání trestného činu, jako spíše otázka, zda trvá zájem poškozeného na vypořádání újmy, hájení svých práv a zohlednění jeho zájmů v rámci trestního řízení. Jestliže tu vůle poškozeného interagovat v rámci trestního řízení je, pak není na překážku účelnosti trestu, pokud se dostaví s určitým prodlením od spáchání trestného činu. Záleží tedy na povaze konkrétního trestného činu, jeho důsledcích ve sféře poškozeného a postoji poškozeného ohledně výslednosti uplatňování svých práv v rámci trestního řízení, s ohledem na analýzu *cost-benefit*⁶⁷. Naopak nemožnost po určité době dosáhnout potrestání pachatele, bez ohledu na důvody, pro které nedošlo k jeho potrestání v určené době, má na oběť trestného činu mnohdy široký negativní dopad spočívající například v tom, že není schopna plného zpracování a vyrovnání se s trestnou činností spáchanou vůči ní, v důsledku absence jejího autoritativního pojmenování. I pozdní trestněprávní reakce na spáchaný trestní čin tak plně odpovídá zájmu poškozeného. Na závěr je třeba doplnit, že snaze reflektovat zájmy poškozeného rovněž odpovídá systém alternativních trestů, které nejsou s otázkou promlčení v jakémkoliv konfliktu, a jejichž plné a efektivní využívání by mohlo být, podle mého

⁶⁵ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákon*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, 178 (§ 23).

⁶⁶ SROV. VANDUCHOVÁ, Marie. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl...*, s. 413 (§ 36).

⁶⁷ Jsou trestné činy, u kterých je dobře nahraditelná způsobená újma – pak je pro poškozeného výhodnější, aby pachatel zůstal na svobodě, kde se nabízí lepší podmínky k nahrazení této újmy než ve výkonu trestu odnětí svobody. Jsou ale i trestné činy, u nichž náhrada újmy nedokáže dostatečně obsáhnout způsobené útrapy a poškozený zaměřuje svou pozornost spíše na odplatu za spáchané příkoří.

názoru, řešením střetu principu spravedlnosti ve smyslu, že po trestném činu má následovat trest a zásadě, že po určité době nemá být pachatel (z níže uvedených důvodů) potrestán.

4.2 Procesněprávní důvody

Byť jde o hmotněprávní institut, promlčení má i své procesněprávní důvody, které pramení zejména z oslabení důkazní síly důkazních prostředků po uplynutí určitého času, což působí značné obtíže při dokazování.

4.2.1 Slábnoucí síla důkazních prostředků

Podle nastíněného názoru dochází po určité době ke ztrátě možnosti provést řádné trestní řízení, neboť se snižuje spolehlivost důkazních prostředků (mizí stopy, svědci zapomínají apod.) nebo tyto důkazní prostředky nelze vůbec obstatat.⁶⁸ Skutečnost slábnoucí síly důkazních prostředků je s institutem promlčení spjata historicky od jeho zavádění do právních řádů⁶⁹. Oproti prudkému rozmachu kriminalistiky a forenzních disciplín však tento důvod nezaznamenal tomu úměrný vývoj.

Významné kriminalistické metody, jako např. trasologie, identifikace pisatele, kriminalistická biologie, balistika, mechanoskopie dosáhly největšího rozkvětu ve druhé polovině 20. století⁷⁰. Velký rozvoj zaznamenala rovněž molekulární biologie v případě identifikační metody analýzy DNA⁷¹, ale i například oblast daktyloskopie. V oblasti kriminalistiky došlo k rapidnímu pokroku v souvislosti s vývojem výpočetní techniky, přičemž konkrétní kriminalistické metody, taktiky a techniky se vyvíjí neustále. Stále větší uplatnění v kriminalistice nalezne kriminalistická informatika a informační systémy, které podstatně usnadňují nalezení pachatele a jeho usvědčení. Velký význam, a to zejména v rámci šetření závažné trestné činnosti, má aplikovaná behaviorální analýza, která je v současnosti na vysoké odborné úrovni.⁷² S ohledem na výše nastíněný vývoj a stav kriminalistické vědy a praxe je odůvodnění institutu promlčení slábnoucí silou důkazních prostředků již neudržitelný.

V konkrétním případě samozřejmě může mít delší časový rozestup mezi spácháním trestného činu a jeho šetřením negativní vliv na možnosti využití důkazních prostředků v trestním řízení. Přirozeně například právě výpověď svědka o skutečnostech, které svými smysly vnímal před

⁶⁸ SOLNAŘ, Vladimír. In: SOLNAŘ a kol. *Systém českého trestního práva...*, s. 451.

⁶⁹ SLÁDEČEK, Josef. *Promlčení dle trestního práva: porovnávací studie dle stavu nynějších zákonů*. Praha: J. Sládeček, 1892, s. 65.

⁷⁰ STRAUS, Jiří a kol. *Dějiny kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 37.

⁷¹ MUSIL, Jan. *Kriminalistika*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 176-177.

⁷² STRAUS, Jiří a kol. *Dějiny kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 658-660.

více než deseti lety nemůže být dostatečně přesvědčivá. Předmětná kazuistika je však podle mého mínění více než uspokojivě kompenzována úrovní technických metod a prostředků sloužících k vyhledávání, shromažďování, zajišťování, zkoumání a hodnocení důkazů. Předmětný procesněprávní důvod institutu promlčení tak odpovídá spíše době před tímto razantním technickým pokrokem, tedy době, kdy byl institut promlčení znovuzaváděn do právních řádů moderních evropských států.

K institutu promlčení jako reakce na slábnoucí sílu důkazů vlivem času tehdejší literatura uváděla: „Plynutím času ztěžuje se nejen důkaz obžalovací (usvědčující), ale i důkaz obhajovací (zprošťující).”⁷³ K tomu je třeba uvést, že institut promlčení bezvýjimečně vylučuje možnost šetření i těch trestných činů, jejichž spáchání by bylo pachateli možné i s prodlením nade vší pochybnost prokázat a na jejichž potrestání má společnost i po několika letech zájem.

Naopak na situaci, kdy je důkazní síla důkazního prostředku nedostatečná, aniž by existovaly další důkazy, jejichž prostřednictvím by bylo možné pachateli trestného činu spolehlivě a nade vší pochybnost prokázat vinu, reaguje pravidlo *in dubio pro reo* vyplývající z ústavní zásady presumpce nevinu. Podle tohoto pravidla, „zůstanou-li po vyčerpání všech dosažitelných důkazů důvodné pochybnosti o skutkové otázce významné pro rozhodnutí, které nelze rozptýlit provedením a zkoumáním dalších dostupných důkazů, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného“⁷⁴. Slábnoucí síla důkazů usvědčujících způsobená vlivem plynutí času tak nemůže jít pachateli k tíži ani kdyby institut promlčení v našem právním řádu konstituován nebyl. Z toho vyplývá, že promlčení není vždy fakticky pachateli ku prospěchu, neboť v okamžiku, kdy se po určité době objeví okolnosti nasvědčující tomu, že konkrétní osoba spáchala trestný čin, přičemž trestní odpovědnost za tento trestný čin je již promlčena, přichází podezřelá osoba zcela o možnost podezření prostřednictvím trestního řízení rozptýlit a je tak nucena žít ve stínu těchto pochybností a společenských odsudků.

4.2.2 Motivace OČTR k naplnění zásady rychlosti řízení

Dalším procesněprávním důvodem je pak snaha o motivaci OČTR k tomu, aby postupovaly při své činnosti v souladu se zásadou rychlosti, bez zbytečných časových prodlev tak, aby byla trestná činnost objasněna co nejrychleji.⁷⁵ Lze přisvědčit tomu, že existence promlčení a konkrétních promlčecích dob může mít vliv na urychlení šetření trestné činnosti. Domnívám se však, že by požadavek rychlosti řízení neměl být na újmu zásadě materiální pravdy a řádnému

⁷³ SLÁDEČEK, Josef. *Promlčení dle trestního práva...*, s. 24.

⁷⁴ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář – 1. díl. ...*, s. 24 (§ 2).

⁷⁵ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl. ...*, s. 452 (§ 34).

postupu. Lze si představit situace, kdy v důsledku nesprávného postupu OČTR, spočívajícím například ve vadné kvalifikaci trestného činu, dojde k jeho promlčení, a to i přes to, že poškozený hájil svá práva prostřednictvím oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin včas a bezprostředně po jeho spáchání.

5 Ústavněprávní aspekty a související zásady

Podle čl. 1 odst. 1 Ústavy, který koncentruje všechny elementární definiční znaky, idee a cíle českého státu, je ČR „svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana“. Znaky moderního materiálního právního státu, k jehož koncepci se již několikrát přihlásil Ústavní soud⁷⁶, nejsou definovány uzavřeným výčtem. Jednotlivé znaky materiálního právního státu jsou však vymezeny judikaturou a odbornou literaturou.⁷⁷

Zmíněné ustanovení je úzce propojeno s ustanovením čl. 2 odst. 1 LZPS podle něhož je stát „založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání“.

5.1 Princip právní jistoty

Jednou z nejvýznamnějších demokratických hodnot a zásadním znakem materiálního právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy a čl. 2 odst. 1 LZPS je princip právní jistoty, který v sobě kumuluje ochranu legitimního očekávání, ochranu nabytých práv, princip právní jistoty v užším významu, důvěru v právo či důvěru ve státní akty.⁷⁸ Promlčení je s principem právní jistoty v určité kolizi, neboť v případě spáchání trestného činu nelze jeho pachatele po určité době potrestat, a to i přes případnou společenskou škodlivost trestného činu a legitimní zájem společnosti na potrestání pachatele. Dochází tak k oslabení, resp. narušení důvodného očekávání společnosti, že útok namířený proti jejím zájmům a právním statkům, kterým se tato společnost rozhodla poskytnout trestněprávní ochranu, bude potrestán. Domnívám se, že předmětná skutečnost by měla být kompenzována dostatečně dlouhými promlčecími dobami, během nichž má poškozený možnost uplatnit svá práva prostřednictvím iniciování zahájení trestního řízení a současně i OČTR mají poměrně mnoho času zahájit úkony směřující k potrestání pachatele trestného činu v souladu se zásadou rychlosti trestního řízení.

5.2 Zákaz retroaktivity

⁷⁶ srov. např. Nález Ústavního soudu ze dne 21. prosince 1993, sp. zn. Pl. ÚS 19/93; Nález Ústavního soudu ze dne 26. 11. 2008, sp. zn. Pl. ÚS 19/08 bod 93.

⁷⁷ HUSSEINI, Faisal. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 125 (čl. 2).

⁷⁸ Tamtéž.

Z principu právní jistoty vychází dále zásada zákazu retroaktivity v oblasti trestního práva hmotného, kterou Ústavní soud chápe jako: „součást tzv. tvrdého jádra lidských práv podle čl. 4 odst. 2 LZPS ve spojení s čl. 15 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech“⁷⁹.

Zákaz retroaktivity lze podle názoru Ústavního soudu dovodit již ze zmíněného čl. 1 odst. 1 Ústavy, konkrétně z deklarace ČR jako právního státu.⁸⁰ Výslovný zákaz retroaktivity v oblasti trestního práva hmotného je však obsažen v čl. 40 odst. 6 LZPS, podle něhož se: „trestnost činu posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější.“ Zákaz retroaktivity se konečně nevztahuje pouze na zpětnou působnost právních norem, ale zahrnuje i zákaz jejich retroaktivního výkladu⁸¹.

Ústavní soud se otázkou, zda čl. 40 odst. 6 LZPS dopadá i na problematiku promlčení, zabýval ve svém nálezu ze dne 21. 12. 1993, který se týkal návrhu na zrušení zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu⁸², v němž vyjádřil poněkud nešťastný názor, že „otázka procesních předpokladů trestní stíhatelnosti vůbec, a tím spíše otázka promlčení, nepatří v ČR ani v jiných demokratických státech do oblasti těch základních práv a svobod principiální povahy, jež jsou součástí ústavního pořádku. [...] LZPS v čl. 40 odst. 6 se zabývá tím, které trestné činy lze stíhat [...] a neupravuje otázku, jak dlouho lze tyto činy stíhat.“⁸³ Z uvedeného závěru a uvažování promlčení jako institutu práva procesního je zřejmá snaha Ústavního soudu vyhnout se posuzování specifické situace vyloučení konkrétních trestných činů z promlčení a komplikované problematice vypořádání se s minulostí. V trestněprávní nauce však není sporu o tom, že otázka zániku a trvání trestnosti, tedy i otázka promlčení jako negativní podmínky trestní odpovědnosti, spadá pod rozsah čl. 40 odst. 6 LZPS⁸⁴. Jakýkoliv restriktivní výklad čl. 40 odst. 6 LZPS v tomto ohledu by ve svém důsledku znamenal faktické odepření ústavně zaručeného práva.

Poměrně nedávno Ústavní soud revidoval uvedený závěr ve svém nálezu ze dne 4. února 2020, v němž se vyjádřil tak, že „čl. 40 odst. 6 věta první LZPS se vztahuje i na zánik trestnosti (trestní odpovědnosti), neboť pod pojem trestnosti (trestní odpovědnosti) spadají otázky jejího vzniku, trvání i zániku.“⁸⁵ Domnívám se tedy, že v současné chvíli již nejsou pochybnosti o rozsahu čl. 40 odst. 6 LZPS a o tom, že se zákaz retroaktivity v neprospěch pachatele vztahuje rovněž na problematiku promlčení. Aplikace této zásady v souvislosti s konkrétními aspekty promlčení může

⁷⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 10. ledna 2017, sp. zn. III. ÚS 1698/14, bod 30.

⁸⁰ RYCHETSKÝ, Pavel. In: RYCHETSKÝ, Pavel a kol. *Ústava České republiky: Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 13 (čl. 1).

⁸¹ Nález Ústavního soudu ze dne 19. prosince 1996, sp. zn. III. ÚS 232/96.

⁸² Stěžejní kritikou navrhovatelů bylo vyloučení některých trestných činů spáchaných za minulého režimu z promlčení, a to zejména proto, že u některých těchto trestných činů již k zániku trestní odpovědnosti promlčením došlo.

⁸³ Nález Ústavního soudu ze dne 21. prosince 1993, sp. zn. Pl. ÚS 19/93.

⁸⁴ PÚRY, František. Poznámky k promlčení trestných činů. In: MUSIL, Jan, VANDUCHOVÁ, Marie (eds.). *Pocta Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Praha: CODEX Bohemia, 1998, s. 169.

⁸⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 4. února 2020, sp. zn. Pl. ÚS 15/19, bod 46.

být velice problematická. Blíže se jí proto budu věnovat po rozboru aktuální právní úpravy promlčení v podkapitole 6.7 týkající se časové působnosti, a to prostřednictvím rozboru praktických situací.

Zákaz retroaktivity v oblasti trestního práva upravuje samostatně rovněž EÚLP v čl. 7 ods.t 1 kterému se blíže věnuji v podkapitole 7.2.

6 Aktuální úprava

Promlčení je v TZ upraveno prostřednictvím stanovení délky promlčecí doby, jejíž marné uplynutí je jedinou podmínkou zániku trestní odpovědnosti promlčením. Dále TZ upravuje okolnosti ovlivňující běh promlčecí doby, tj. jeho počátek, stavení a přerušování, a trestné činy vyloučené z promlčení.

6.1 Stanovení délky promlčecí doby

Promlčecí doby jsou diferencované a odstupňované v závislosti na závažnosti trestného činu, resp. typové společenské škodlivosti, kterou zákonodárce určuje výhradně podle druhu trestu a výše trestní sazby, kterou stanoví zvláštní část TZ za konkrétní trestný čin jako takový. Změny délky promlčecí doby určitého trestného činu tak lze legislativně dosáhnout jednak přímo zkrácením či prodloužením stanovené promlčecí doby nebo nepřímo úpravou trestní sazby za konkrétní trestný čin.

Skutečnost, že zákonodárce zamýšlel délku promlčecí doby konstituovat tím delší, čím závažnější je trestný čin, odpovídá výše nastíněnému předpokladu, že zájem společnosti na potrestání pachatele z časového hlediska trvá v závislosti na závažnosti trestného činu, jehož se dopustil a významu právního statku, který byl trestným činem ohrožen či porušen. Navzdory tomu závažnost trestného činu pro účely délky promlčecí doby nepodléhá kazuistickému hodnocení konkrétních okolností případu a není proto rozhodné v jaké výši byl pachateli trest skutečně uložen. Nezohledňuje se ani to, zda bylo v daném případě možné aplikovat ustanovení TZ o mimořádném snížení trestu odnětí svobody (§ 58 TZ), ustanovení o mimořádném zvýšení trestu odnětí svobody při postihování zvláště nebezpečné recidivy (§ 59 TZ) nebo ustanovení o zvýšení trestu odnětí svobody při trestání mnohosti trestných činů spáchaných ve vícečinném souběhu (§ 43 odst. 1 a 2 TZ).⁸⁶

Uvedený závěr se neuplatní při zvýšení horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody u pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 107 a § 108 TZ). V takovém případě se pro účely délky promlčecí doby vychází z horní hranice trestní sazby takto zvýšené, neboť se jedná o okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, tzn. kvalifikovanou přitěžující okolnost, která se aktivuje při spáchání kteréhokoliv úmyslného trestného činu, pokud jsou k tomu dány podmínky stanovené zákonem.⁸⁷

⁸⁶ COUFALOVÁ, Bronislava. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník...*, s. 541 (§ 34).

⁸⁷ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl...*, s. 456 (§ 34).

Pro určení délky promlčení provinění u mladistvého pachatele rovněž není rozhodná trestní sazba trestu odnětí svobody snižená podle § 31 odst. 1 ZSM, ale vychází se z trestní sazby uvedené v TZ za konkrétní trestný čin⁸⁸.

Při určování délky promlčecí doby je třeba aplikovat ustanovení vztahující se k časové působnosti trestního zákona v souvislosti se zásadou zákazu zpětné retroaktivity v neprospěch pachatele a zásadou použití pro pachatele nejpříznivějšího zákona⁸⁹. Obecně se tedy vychází z trestní sazby trestu odnětí svobody podle zákona účinného v době, kdy došlo ke spáchání trestného činu, podle pozdějšího zákona se postupuje v případě, je-li to pro pachatele příznivější (§ 2 odst. 1 TZ) (blíže podkapitola 6.7).

6.2 Vývoj promlčecí doby

V průběhu let doznala délka promlčecích dob patrných změn. Do roku 1999 znala dřívější úprava trestního zákona promlčecí doby v trvání 3, 5, 10 a 20 let. Později byla promlčecí doba 10 let nahrazena dobou v trvání 12 let. TZ přinesl v důsledku požadavků teorie i praxe větší diferenciaci dosavadních promlčecích dob na 3, 5, 10, 15 a 20 let. Nedávná novela TZ⁹⁰ zvýšila s účinností k 1. říjnu 2020 původní promlčecí dobu za nejzávažnější trestné činy z 20 let na promlčecí dobu v délce 30 let.

Oproti staré úpravě trestního zákona stanovil TZ obecně vyšší trestní sazby. U trestních sazeb za některé trestné činy docházelo (převážně) k jejich zvyšování rovněž za účinnosti TZ, např. v případě kvalifikovaných skutkových podstat trestného činu obchodování s lidmi, trestného činu loupeže, trestného činu kuplířství apod., což mělo v některých případech vliv na prodloužení stanovené promlčecí doby u takových trestných činů. Obecně lze tedy vyzorovat trend spíše prodlužování promlčecích dob, a to právě i prostřednictvím zvyšování trestních sazeb, rozšiřování stávajících nebo vytváření nových skutkových podstat a konečně rozšiřování důvodů stavení promlčení.

6.3 Počátek běhu promlčecí doby

⁸⁸ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 70 (§ 8).

⁸⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 11. 1997, sp. zn. 2 Tzn 61/97.

⁹⁰ Zákon č. 333/2020 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Na rozdíl od dřívější úpravy trestního zákona, v němž stanovení počátku běhu promlčení doby zcela absentovalo a bylo nutné je tak dovozovat z rozhodovací praxe soudů⁹¹ a doktríny, TZ již obsahuje explicitní úpravu počátku běhu promlčecí doby, která reflektuje právě dosavadní poznatky trestněprávní teorie a praxe. Přesto může přesné určení počátku běhu promlčecí doby působit v některých případech obtíže.

6.3.1 Počátek promlčecí doby obecně

Pro promlčecí dobu podle Nejvyššího soudu platí, že: „začíná [...] běžet zásadně od okamžiku, kdy pachatel ukončil jednání, které je znakem objektivní stránky příslušné skutkové podstaty trestného činu, ohledně něhož jde o promlčení trestní odpovědnosti, bez ohledu na to, kdy nastal nebo měl nastat následek“⁹². Uvedený závěr se neuplatní v případě trestných činů, u nichž je znakem základní nebo kvalifikované skutkové podstaty účinek (viz dále).

K počátku promlčecí doby tedy obecně dochází od okamžiku dokonání trestného činu⁹³. Takový okamžik nastane ve chvíli, kdy pachatel konal, nebo, v případě omisivních deliktů, byl povinen konat, resp. okamžikem uplynutí časového rámce, v němž mohl povinnost ještě splnit⁹⁴.

U trestných činů, u nichž je znakem základní nebo kvalifikované skutkové podstaty účinek, počíná promlčecí doba běžet až od okamžiku, kdy takový účinek nastal. Uvedené platí i v případě pokračování v trestném činu, trestného činu hromadného, trestného činu trvajících, v případě účastenství i nepřímého pachatelství, pokud je v takových případech účinek znakem skutkové podstaty trestného činu⁹⁵.

Účinek je obligatorním znakem tzv. materiálních trestných činů, tj. trestných činů výsledných. K naplnění skutkových podstat těchto trestných činů zákon vyžaduje změnu na hmotném předmětu útoku⁹⁶, což jsou podle judikatury NS: „lidé nebo věci, na které pachatel trestného činu bezprostředně útočí a tím zasahuje objekt trestného činu“⁹⁷. Mezi dokonáním trestného činu a účinkem může někdy uplynout poměrně dlouhá doba (např. než příslušný úředník přijde na ušlou daň v případě trestného činu zkrácení daně⁹⁸). Cílem stanovení počátku běhu

⁹¹ např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. března 2000, sp. zn. 3 Tz 31/2000; Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. ledna 2007, sp. zn. 5 Tdo 42/2007; Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. května 2010, sp. zn. 5 Tdo 473/2010; Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. listopadu 2002, sp. zn. 3 Tdo 896/2002; Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. února 2009, sp. zn. 8 Tdo 1467/2008.

⁹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2015, sp. zn. 3 Tdo 1434/2015.

⁹³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. prosince 2013, sp. zn. 5 Tdo 1211/2013.

⁹⁴ SLÁDEČEK, Josef. *Promlčení dle trestního práva: porovnávací studie dle stavu nynějších zákonů*. Praha: J. Sládeček, 1892, s. 100.

⁹⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné...*, s. 279.

⁹⁶ Tamtéž, s. 147.

⁹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 07. března 2007, sp. zn. 5 Tdo 65/2007.

⁹⁸ KINDL, Milan. (Vůbec nějaká) škoda při zkrácení daně? *Právník*, 2004, roč. 143, č. 7, s. 690.

promlčecí doby u výsledných trestných činů až k okamžiku, kdy účinek nastane, tzn. kdy se projeví ve vnějším světě, je zamezení, aby promlčecí doba počala běžet dříve, než je trestný čin objektivně možné odhalit.

Specifická situace počátku běhu promlčecí doby nastává v případě konstrukce stavení promlčecí doby navázané na dosažení zletlosti oběti některých trestných činů podle § 34 odst. 3 písm. c) TZ (viz podkapitulu 6.5.3). V těchto případech dochází fakticky k počátku běhu promlčecí doby až poté, co oběť dovrší 18. rok věku. Výjimečně nezačne promlčecí doba běžet vůbec, a to v případě trestných činů vyloučených z promlčení. Jedná se o trestné činy směřující proti nejvýznamnějším zájmům společnosti a dále ty trestné činy, jejichž potrestání bránil během určitého období právní řád jako celek. Z promlčení jsou tak vyloučeny některé trestné činy proti lidskosti, míru a válečné trestné činy (§ 35 písm. a) TZ), některé trestné činy, jestliže byly spáchány takovým způsobem, že zakládají válečný zločin nebo zločin proti lidskosti (§ 35 písm. b) TZ) a některé blíže specifikované trestné činy spáchané v době od 25. února 1948 do 29. prosince 1989 (§ 35 písm. c) TZ). Domnívám se, že v posledním uvedeném případě nejde o vyloučení z promlčení, neboť promlčecí doba fakticky počíná běžet od 29. prosince 1989.

Konečně je třeba uvést, že se pro běh promlčecí doby použijí pravidla o počítání času. Do promlčecí doby se tedy nezapočítává den, v němž nastala okolnost rozhodná pro počátek běhu promlčecí doby a promlčecí doba tak počíná běžet až den následující (§ 139 TZ).⁹⁹

6.3.2 Počátek promlčecí doby ve zvláštních případech

V případě trestných činů trvajících delší dobu je pro počátek běhu promlčecí doby rozhodný moment ukončení trestné činnosti¹⁰⁰. U trvajících trestného činu počíná promlčecí doba běžet od okamžiku odstranění protiprávního stavu, který pachatel vyvolal a následně udržoval, případně který udržoval, aniž by jej sám také vyvolal¹⁰¹. Promlčecí doba u trestného činu hromadného počíná běžet od okamžiku dokončení posledního dílčího útoku¹⁰². Stejně tak u pokračování v trestném činu se „počátek běhu promlčecí doby [...] neodvívá samostatně od spáchání jednotlivých (některých) dílčích útoků pokračujícího trestného činu“¹⁰³, nýbrž od spáchání posledního dílčího útoku pokračujícího trestného činu¹⁰⁴. Uvedená skutečnost se uplatní i za situace ukládání společného trestu za pokračování v trestném činu, kdy podle Nejvyššího soudu:

⁹⁹ PÚRY, Franišek. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl...*, s. 382 (§ 34).

¹⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. března 2000, sp. zn. 3 Tz 31/2000.

¹⁰¹ srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. srpna 2015, sp. zn. 8 Tdo 733/2015.

¹⁰² ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl...*, s. 52 (§ 2).

¹⁰³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 06. února 2013, sp. zn. 5 Tdo 1388/2012.

¹⁰⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. března 2021, sp. zn. Tdo 215/2021.

„v řízení, v němž se ukládá takový trest, už nelze posuzovat otázku promlčení trestní odpovědnosti těch dílčích útoků pokračujícího trestného činu, za který byl pachatel již odsouzen dřívějším rozsudkem, který byl posléze ve výroku o vině a trestu zrušen v rámci ukládání společného trestu.“¹⁰⁵

V případě trestných činů déle trvajících je třeba zmínit jednu podstatnou procesní souvislost. V rámci trestního řízení je poměrně nesouladně s trestním právem hmotným mezníkem pro ukončení skutku záležejícím v pokračujícím jednání, čímž se rozumí jak pokračování v trestném činu, tak trestné činy hromadné a trvajících¹⁰⁶, okamžik zahájení trestního stíhání. Od tohoto okamžiku je tak třeba další dílčí skutek trestných činů déle trvajících posuzovat zvlášť a v souvislosti s tím i jeho promlčení.¹⁰⁷

Počátek běhu promlčecí doby u pokusu a přípravy se rovněž odvíjí od okamžiku ukončení jednání pachatele. V případě přípravy tak běží promlčecí doba od okamžiku, kdy pachatel ukončil jednání směřující k vytváření podmínek pro spáchání zvlášť závažného zločinu ve smyslu § 20 TZ. U pokusu trestného činu je pro počátek běhu promlčecí doby stěžejní okamžik, kdy „pachatel ukončil jednání bezprostředně směřující k dokonání trestného činu ve smyslu ustanovení § 21 odst. 1 TZ.“¹⁰⁸

Jestliže (nepřímý) pachatel užil ke spáchání trestného činu, který skončil ve stadiu pokusu, jinou osobu (živý nástroj), pak počíná promlčecí doba běžet v okamžiku ukončení jednání této osoby – živého nástroje¹⁰⁹. To platí i v případě, že byl trestný čin dokonán. Rovněž v situaci, kdy ke spáchání trestného činu užije právnická osoba jiné právnické osoby nebo fyzické osoby, počíná promlčecí doba běžet až od okamžiku, kdy ukončila jednání tato jiná právnická nebo fyzická osoba¹¹⁰.

Naopak v případě účastenství, s ohledem na zásadu akcesority účastenství, počíná promlčecí doba běžet až od dokonání činu hlavního pachatele, nikoliv již účastníka¹¹¹. Bývá obvyklé, že se účastník podílí pouze na dílčích částech pokračující trestné činnosti pachatele. V takovém případě počíná promlčecí doba ve vztahu k trestní odpovědnosti účastníka běžet od okamžiku ukončení jednání hlavního pachatele vztahujícího se k této dílčí části, na které se účastník podílel, nikoliv až od ukončení pokračující trestné činnosti hlavního pachatele jako takové (§ 34

¹⁰⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. března 201, sp. zn. 8 Tdo 245/2011.

¹⁰⁶ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář – 1. díl...*, s. 259 (§ 12).

¹⁰⁷ PŮRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl...*, s. 389 (§ 34).

¹⁰⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. července 2010, sp. zn. 8 Tdo 797/2010.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha. C. H. Beck, 2018, s. 320 (§12).

¹¹¹ COUFALOVÁ, Bronislava. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník...*, s. 543 (§ 34).

odst. 2, věta druhá TZ). Konečně při souběhu trestných činů se zkoumá počátek běhu promlčecí doby samostatně pro každý trestný čin zvlášť¹¹².

6.4 Konec běhu promlčecí doby

TZ nikterak neupravuje konec běhu promlčecí doby. Promlčecí doba skončí jejím marným uplynutím. K promlčení trestného činu dochází dnem, který se svým označením shoduje se dnem, kdy začala běžet promlčecí doba a pokud takový den v měsíci není, pak posledním dnem tohoto měsíce¹¹³. Zákon však upravuje řadu překážek, které mohou do nepřetržitého běhu promlčecí doby vstoupit. Během promlčecí doby mohou nastat takové skutečnosti, s nimiž zákon spojuje její stavení nebo přerušování.

6.5 Stavení běhu promlčecí doby

Ke stavení promlčecí doby dochází obecně v případě existence zákonem předpokládané překážky jejího běhu. Po dobu trvání této překážky promlčecí doba neběží a po jejím odpadnutí běh promlčecí doby pokračuje tam, kde skončil. Doba, která uplynula před tím, než došlo ke stavení promlčecí doby, se do promlčecí doby započítává.¹¹⁴

Důvody, které způsobují stavení promlčecí doby jsou v TZ taxativně vyjmenovány a v průběhu jeho účinnosti zaznamenaly patrný vývoj. V podobě TZ účinné ke dni 31. 12. 2013 byly upraveny pouze čtyři důvody stavení promlčecí doby. V aktuální právní úpravě nalezneme již důvodů osm.

6.5.1 Nemožnost postavit pachatele před soud pro zákonnou překážku

První skutečností, jež způsobuje stavení promlčecí doby je překážka, pro niž nelze postavit pachatele před soud. K aktivaci tohoto ustanovení však nepostačí jakákoliv faktická překážka, ale musí jít, podle dikce ustanovení, o překážku stanovenou zákonem. Ustanovení se tak neuplatní například v případě nestíhání z důvodů politických¹¹⁵. Za zákonnou překážku způsobující nemožnost postavit pachatele před soud lze však podle právní teorie naopak obvykle považovat diplomatickou imunitu, imunitu poslance nebo senátora, imunitu soudce Ústavního soudu, imunitu

¹¹² PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl...*, s. 464 (§ 34).

¹¹³ PELC, Vladimír. Aktuální otázky promlčení trestní odpovědnosti. *Trestněprávní revue*, 2019, roč. 18, č. 1, s. 7.

¹¹⁴ COUFALOVÁ, Bronislava. In: u.č. 544 (§ 34).

¹¹⁵ SOLNAR, Vladimír. In: SOLNAR, Vladimír a kol. *Systém českého trestního práva...*, s. 351.

poslance Evropského parlamentu, imunitu soudce obecného soudu podle § 76 SSZ¹¹⁶, a to i ve chvíli, kdy osoba, která spáchala trestný čin při výkonu funkce již soudcovskou funkci nevykonává¹¹⁷. Zákonou překážkou je dále prohlášení za mrtvého, včetně situace, kdy žijící pachatel dosáhl za účelem stavení promlčecí doby toho, aby byl prohlášen za mrtvého¹¹⁸. Oproti dřívější úpravě trestního zákona není důvodem stavení promlčení skutečnost, že se pachatel vyhýbá trestnímu stíhání například pobyt v cizině. V takovém případě, a rovněž i v případě nepravdivého prohlášení za mrtvého, dochází k úmyslnému maření trestního stíhání, na což je, s cílem zamezení promlčení trestného činu, možné reagovat příslušnými trestněprocesními prostředky (přerušování trestního stíhání, zahájení řízení proti uprchlému apod.)¹¹⁹

Zákonou překážkou, pro níž nelze pachatele postavit před soud je *res indicata*. Ke stavení promlčecí doby tedy v souladu se zásadou *ne bis in idem* dochází ode dne právní moci odsuzujícího rozsudku, kterou lze zvrátit pouze prostřednictvím mimořádných opravných prostředků¹²⁰, přičemž v případě zrušení pravomocného rozsudku běh promlčecí doby opět pokračuje.

Stavení promlčecí doby v případě překážky věci rozhodnuté je významné i pro jeden ze zvláštních typů řízení upravených v TRŘ - řízení proti uprchlému. Pokud totiž takové řízení skončí pravomocným odsuzujícím rozsudkem, ale posléze pominou důvody, pro které se řízení proti uprchlému konalo, může odsouzený podat do osmi dnů od doručení rozsudku návrh na zrušení tohoto rozsudku a provedení standardního hlavního líčení. V takovém případě se doba od právní moci odsuzujícího rozsudku vydaného v řízení proti uprchlému do vyhlášení rozhodnutí o jeho zrušení nezapočítává do promlčecí doby.¹²¹

6.5.2 Přerušování trestního stíhání

Dalším důvodem stavení běhu promlčecí doby je přerušování trestního stíhání. Důvody přerušování trestního stíhání jsou upraveny v TRŘ v závislosti na tom, zda jde o přerušování trestního stíhání v průběhu přípravného řízení, nebo v řízení před soudem. Mezi tyto důvody patří například skutečnost, že věc nelze pro nepřítomnost obviněného náležitě objasnit, žádost o rozhodnutí předběžné otázky k SDEU, návrh na předání trestního stíhání do ciziny apod. Rozhodným okamžikem pro stavení doby je právní moc rozhodnutí o přerušování trestního stíhání.¹²² Po dobu přerušování trestního stíhání, bez ohledu na důvod, pro nějž k takovému procesnímu opatření

¹¹⁶ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl...*, s. 466 (§ 34).

¹¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. října 1998, sp. zn. 11 Tz 124/98.

¹¹⁸ srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. února 2003, sp. zn. 7 Tdo 856/2002.

¹¹⁹ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl...*, s. 466 (§ 34).

¹²⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 677.

¹²¹ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 16. června 2011, sp. zn. Tpjn 300/2011.

¹²² COUFALOVÁ, Bronislava. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník...*, s. 545 (§ 34).

dochází, neběží promlčecí doba do chvíle, kdy příslušný OČTR rozhodne o pokračování v trestním stíhání.

6.5.3 Nezletilost oběti ve vztahu k některým trestným činům

TZ zavedl stavení promlčecí doby ve vztahu k trestnému činu obchodování s lidmi a trestným činům proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti po dobu, po kterou oběť byla mladší osmnácti let. Uvedená úprava byla přijata v reakci na požadavky Úmluvy Rady Evropy o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a sexuálním zneužíváním¹²³, v níž se ČR jako smluvní partner zavázala zajistit, aby promlčecí doba byla dostatečně dlouhá od chvíle, kdy dítě, které bylo obětí specifikovaných trestných činů, dosáhlo 18 let¹²⁴. V této podobě byla úprava předmětného důvodu stavení promlčecí doby účinná do 31. ledna 2019.

Dne 2. května 2016 se ČR připojila k Úmluvě Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (Istanbulská úmluva)¹²⁵. Tím se ČR zavázala k přijetí právní úpravy zaručující dostatečně dlouhou promlčecí dobu u činů spočívajících v sexuálním násilí a dalších trestných činů směřujících k zasažení lidské důstojnosti v sexuální oblasti. V souladu s požadavky vyplývajícími z Istanbulské úmluvy rozšířil TZ, s účinností k 1. únoru 2019, důvody stavení promlčecí doby související s nezletilostí oběti o další skutkové podstaty trestných činů postihující jednání, jejichž účinné trestání Istanbulská úmluva vyžaduje¹²⁶.

Promlčecí doba tedy neběží po dobu, po kterou byla oběť trestných činů taxativně vyjmenovaných v § 34 odst. 3 písm. c) mladší osmnácti let. Vzhledem k tomu, že v popsaném případě fakticky nedochází ke stavení již započatého běhu promlčecí doby, neboť promlčecí doba začne běžet až den poté, co oběť specifikovaných trestných činů dosáhne věku osmnácti let, domnívám se, že jde spíše o speciální úpravu zahájení běhu promlčecí doby.

Je zřejmé, že předmětné ustanovení směřuje pouze na oběti přímé, neboť jeho smyslem je umožnit efektivní vyšetřování vedoucí k potrestání trestných činů spáchaných na osobách mladších osmnácti let, které nejsou pro svůj zranitelný věk schopné prožitou zkušenost zpracovat a včas oznámit. Oběť ve smyslu předmětného důvodu stavení promlčení se bude přirozeně z většiny případů shodovat s vymezením zvláště zranitelné oběti ve smyslu ZOTČ, přičemž za oběť je třeba považovat každého, kdo se cítí být obětí trestného činu, pokud nevyjde najevo opak nebo není zcela zjevné, že jde o zneužití postavení obětí (§ 3 odst. 1 ZOTČ).

¹²³ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, zvláštní část, str. 30.

¹²⁴ Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a sexuálním zneužíváním, čl. 33.

¹²⁵ V současné době stále nedošlo k ratifikaci Istanbulské úmluvy.

¹²⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 287/2018 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, obecná část, s. 21.

Domnívám se, že povinnost zavést takovou právní úpravu promlčení, která by zaručovala dostatečně dlouhou dobu pro vyšetření a následné potrestání trestných činů vyjmenovaných v § 34 odst. 3 písm. c) TZ, obzvláště v případě obětí mladších osmnácti let, měla ČR již od 18. března 1993 v souvislosti s přistoupením k EÚLP.¹²⁷ Trestné činy vyjmenované v § 34 odst. 3 písm. c) mají společné to, že směřují proti nejintimnější sféře tělesné integrity člověka, lidské důstojnosti a autonomii v sexuální oblasti. Jednání, které postihují lze proto mnohdy podřadit pod nelidské a ponižující zacházení ve smyslu čl. 3 EÚLP (po zohlednění konkrétních okolností), ze kterého plyne ČR pozitivní závazek přijmout legislativní rámec vedoucí k dostatečnému a účinnému vyšetření porušení zákazu špatného zacházení a v důsledku toho k odhalení a potrestání odpovědné osoby¹²⁸. Absence úpravy umožňující trestat jednání specifikovaná ve skutkových podstatách trestných činů v § 34 odst. 3 písm. c) adekvátní dobu po tom, co jeho oběť dosáhne zletilosti by znamenala faktickou nemožnost tyto trestné činy trestat vůbec. Poznatky z oborů viktimologie, psychologie a psychiatrie se totiž jednoznačně shodují na tom, že: „sexuálně zneužívané dítě často dlouho nerozumí tomu, co se s ním děje, nechápe, že chování dospělého vůči němu je vlastně nepřipustné. Hroznou skutečnost si pak uvědomuje až po několika letech, obvykle v době nástupu puberty.“¹²⁹ Pokud je oběť trestného činu ve věku, kdy si teprve osvojuje normy a společenská pravidla chování a nedokáže rozpoznat závadnost jednání vedenému proti ní nebo není vzhledem ke svému zranitelnému postavení schopna se mu bránit, není představitelné, že by taková oběť byla způsobilá takové jednání oznámit OČTR jako protiprávní, případně se o něm alespoň někomu svěřit bezprostředně po jeho ukončení bez potřeby jeho dlouhodobějšího psychického zpracování. Úprava stavení promlčecí doby předmětných trestných činů minimálně do doby, než jejich oběť dosáhne osmnácti let je tak nezbytným právním instrumentem k účinnému trestání takových trestných činů v souladu s čl. 3 EÚLP.

6.5.4 Podmíněné zastavení trestního stíhání a podmíněné odložení podání návrhu na potrestání

Promlčecí doba neběží ani po dobu zkušební doby podmíněného zastavení trestního stíhání nebo podmíněného odložení podání návrhu na potrestání. Podmíněné zastavení trestního stíhání představuje zvláštní způsob skončení trestního stíhání, tzv. odklon, a zároveň rozhodnutí mezitímní povahy, které může za zákonem stanovených předpokladů po uplynutí zkušební doby

¹²⁷ srov. Rozsudek Ústavního soudu ze dne 27. dubna 2021, sp. zn. III. ÚS 3244/20, bod 36.

¹²⁸ srov. Rozsudek ESLP ze dne 4. prosince 2003, M. C. proti Bulharsku, č. 39272/98.

¹²⁹ ČIHÁK, František. Psychické reakce dětských obětí sexuálního zneužívání a znásilnění. *Pediatric pro praxi*, 2011, č. 12(5), s. 325–327.

nabyt účinků rozhodnutí konečného.¹³⁰ Tento institut se uplatňuje zásadně ve standardním přípravném řízení, na rozdíl od jeho obdoby, podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, který se aplikuje ve zkráceném přípravném řízení¹³¹. S oběma rozhodnutími je spojena překážka zahájení trestního stíhání (§ 11a odst. 1 písm. b) TŘ). Během trvání zkušební doby, která je v případě obou institutů stanovena na 6 měsíců až 2 roky, resp. až na 5 let (§ 179g odst. 3 a § 307 odst. 3 TŘ), dochází ke stavení promlčecí doby.

6.5.5 Nemožnost stíhat pachatele v ČR při uplatnění subsidiární zásady univerzality

V reakci na úpravu zásady subsidiární univerzality a předcházející praxi, kdy docházelo k tomu, že promlčecí doba stačila uplynout před tím, než byla podána extradiční žádost, nebo v průběhu extradičního řízení probíhajícího v ČR, tedy ve chvíli, kdy působnost českého TZ ještě ani nebyla dána, byl novelou TZ účinnou od roku 2014¹³² zaveden další důvod stavení.¹³³ Promlčecí doba tak neběží po dobu, po kterou nebylo možné pachatele v ČR trestně stíhat, jde-li o čin, jehož trestnost se posuzuje podle zákona ČR na základě § 8 odst. 1 TZ a pokračuje opět až od splnění podmínek vyplývajících z uvedeného ustanovení¹³⁴.

6.5.6 Vydání příkazu k zadržení

Tatáž novela v souvislosti se stavením promlčecí doby zohlednila i tehdy nový procesní institut - příkaz k zadržení podle § 76a TŘ. Příkaz k zadržení vydá soudce na návrh státního zástupce, pokud je dán některý z důvodů vazby, podezřelému nelze doručit opis o zahájení trestního stíhání a nelze jej předvolat, předvést nebo zadržet. Stavení promlčení reflektuje skutečnost, že OČTR opis usnesení o zahájení trestního stíhání spolu s příkazem k zadržení, k němuž je připojen, doručí podezřelému až po jeho zadržení. Po dobu od vydání příkazu k zadržení až do jeho odvolání, příp. pozbytí platnosti z jiného důvodu (např. zadržení podezřelého), promlčecí doba neběží.¹³⁵

¹³⁰ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář – 2. díl*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3478 (§ 307).

¹³¹ RŮŽIČKA, Miroslav. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář – 2. díl...*, s. 2380 (§ 179g).

¹³² Zákon č. 105/2013 Sb. Zákon o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.

¹³³ Důvodová zpráva k zákonu č. 105/2013 Sb. o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, zvláštní část, s. 36.

¹³⁴ COUFALOVÁ, Bronislava. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník...*, s. 547 (§ 34).

¹³⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 105/2013 Sb. o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, zvláštní část, s. 37.

6.5.7 Předání trestního řízení do ciziny

Konečně výše zmiňovaná novela upravila stavení promlčecí doby i ve vztahu k době, po kterou bylo dočasně upuštěno od některých úkonů trestního řízení podle ZMJS. Rozhodnutí o dočasném upuštění od některých úkonů podle § 108 ZMJS, které má formu usnesení, je *cum grano salis* obdobou institutu přerušení trestního stíhání pro případ předání trestního řízení do cizího státu a uplatní se v kterékoliv části takového řízení. V důsledku takového rozhodnutí není možné pokračovat v trestním řízení v ČR, vyjma neodkladných a neopakovatelných úkonů a úkonů nezbytných k předání trestního řízení do cizího státu.¹³⁶ Promlčecí doba přestává běžet následující den po právní moci usnesení o dočasném upuštění od některých úkonů podle § 108 ZMJS a opět pokračuje po vydání usnesení o ukončení dočasného upuštění od některých úkonů trestního řízení.

6.5.8 Dočasné odložení trestního stíhání

Institut dočasného odložení trestního stíhání (§ 159c TŘ) a na něho navazující rozhodnutí o nestíhání podezřelého pro zákonem stanovené korupční trestné činy (§ 159d TŘ) byl do TŘ včleněn novelou účinnou ke dni 1. července 2016 s cílem motivace uplácející osoby, aby své protiprávní jednání napravila a učinila o něm oznámení OČTR výměnou za to, že proti ní nebude vedeno trestní stíhání. V současné úpravě TZ je totiž trestné jak jednání spočívající v přijímání úplatku, tak jednání spočívající v uplacení, bez ohledu na to, kdo takové jednání podnikl, resp. přestože byl uplácející o úplatek požádán. Hrozba trestního stíhání osobě uplácející tak brání v oznámení trestného činu a OČTR se ve většině případů ocitají v důkazní nouzi.¹³⁷ Na rozdíl od promlčení při dočasném odložení trestního stíhání ani v důsledku rozhodnutí o nestíhání podezřelého nedochází k zániku trestní odpovědnosti podezřelého, ale jedná se toliko o procesní překážku stíhatelnosti.

V reakci na zavedení procesního institutu nestíhání podezřelého pro zákonem stanovené korupční trestné činy (§ 159d TŘ) byly novelou TZ účinnou od 1. 7. 2016¹³⁸ rozšířeny důvody stavení promlčecí doby konečně i o dočasné odložení trestního stíhání, kdy po dobu jeho trvání

¹³⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 104/2013 Sb. o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, zvláštní část, s. 244.

¹³⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 163/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, obecná část, s. 4.

¹³⁸ Zákon č. 163/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

dochází ke stavení promlčecí doby.¹³⁹ Rozhodným okamžikem pro počátek stavení promlčecí doby je právní moc usnesení o dočasném odložení trestního stíhání a k jejímu pokračování dochází od zahájení trestního stíhání nebo od právní moci rozhodnutí o nestíhání podezřelého.

6.6 Přerušování běhu promlčecí doby

K přerušování běhu promlčecí doby dochází rovněž jako u stavení v případě existence překážky, která běhu promlčecí doby brání. Na rozdíl od stavení však v případě přerušování nedochází k obnovení dosud uběhlé promlčecí doby, ale počíná běžet nová promlčecí doba zcela od začátku.

Současná úprava TZ zná pouze dva důvody, které vedou k přerušování promlčení. Prvním důvodem je učinění nějakého z taxativně vypočtených úkonů OČTR následujících po zahájení trestního řízení. Tím druhým je spáchání určitého (nového) trestného činu. Nová promlčecí doba počíná běžet dnem následujícím po dni, v němž nastala událost rozhodná pro přerušování běhu promlčecí doby.

V případě mnohosti trestných činů může docházet k přerušování promlčecí doby opakovaně. Vždy je třeba aplikovat pravidla o časové působnosti (viz podkapitulu 6.7). Pro přerušování promlčecí doby se rovněž použijí pravidla pro počítání času podle § 139 TZ.

6.6.1 Zahájení trestního stíhání a úkony po něm následující

Prvním mezníkem v rámci trestního řízení, který způsobuje přerušování promlčecí doby, je okamžik zahájení trestního stíhání. K zahájení trestního stíhání dochází vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání, resp. podle odborné literatury přesněji „od okamžiku, kdy bylo vydáno a vyhotovené usnesení následně rozesláno všem oprávněným osobám“¹⁴⁰. V případě konání zkráceného přípravného řízení odpovídá zahájení trestního stíhání okamžiku doručení návrhu státního zástupce na potrestání soudu (§ 314b odst. 1 věta druhá TŘ). Pro počátek přerušování je v obou případech rozhodný právě uvedený okamžik zahájení trestního stíhání, nikoliv až doručení popisu usnesení o zahájení trestního stíhání obviněnému¹⁴¹. Počátek přerušování promlčecí doby nastává následující den po takovém zahájení trestního stíhání.

¹³⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 163/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zvláštní část, s. 33.

¹⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel, RŮŽIČKA, Miroslav. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář – 2. díl...*, s. 2058 (§ 160).

¹⁴¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. dubna 2018, č. j. 5 Tdo 411/2018-34.

Pochybnosti o tom, zda došlo k přerušení promlčecí doby mohou nastat v případě, kdy usnesení o zahájení trestního stíhání trpí nějakými vadami. Podle ustálené praxe Nejvyššího soudu: „Účinky spočívající v přerušení promlčecí doby podle § 67 odst. 3 písm. a) tr. zák.¹⁴² má i takové sdělení obvinění (resp. usnesení o zahájení trestního stíhání) učiněné ve smyslu § 160 odst. 1 tr. ř., které bylo zatíženo určitými vadami, pro něž bylo později nahrazeno novým sdělením obvinění pro tyž skutek. Nesmí však jít o vady, které by vedly k nicotnosti nebo zmatečnosti původního sdělení obvinění.“¹⁴³ Trestněprávní nauka se však klasifikaci úkonů z hlediska jejich vad nikterak nevěnuje. Tato otázka tak může vzbuzovat v praxi značné obtíže¹⁴⁴.

Další úkony, které způsobují přerušení promlčecí doby, jsou vzeti do vazby, vydání příkazu k zatčení, podání žádosti o zajištění vyžádání osoby z cizího státu, vydání evropského zatýkacího rozkazu, podání obžaloby, podání návrhu na schválení dohody o vině a trestu, podání návrhu na potrestání, vyhlášení odsuzujícího rozsudku nebo doručení trestního příkazu obviněnému. Všechny taxativně uvedené úkony OČTR, které vedou k přerušení promlčecí doby, mají společné, že jsou významným krokem k potrestání pachatele trestného činu¹⁴⁵

Specifická situace nastává v případě pokračování trestného činu, kdy se o dílčích útocích vedou dvě a více řízení. V souvislosti s tím vyvstává otázka, zda má konkrétní procesní úkon účinky přerušení promlčení pouze ve vztahu k tomuto dílčímu útoku nebo k celému pokračujícímu trestnému činu. Podle Nejvyššího soudu se v případě pokračování v trestném činu úkony, které způsobují přerušení promlčení trestního stíhání podle § 67 odst. 3 písm. a)¹⁴⁶ tr. zák., vztahují ke všem dílčím útokům pokračujícího trestného činu, a to bez ohledu na skutečnost, zda se o nich konalo společné řízení či nikoli. To znamená, že pokud byla vedena např. dvě samostatná řízení o dílčích útocích tvořících jeden pokračující trestný čin, dojde k přerušení běhu promlčecí doby [...] ohledně celého pokračujícího trestného činu i tehdy, jestliže byly - byť jen ve vztahu k jednomu dílčímu útoku - provedeny úkony směřující k trestnímu stíhání pachatele.¹⁴⁷ Takový závěr je zcela v souladu s povahou promlčení a hmotněprávním pojetím pokračování v trestném činu jako jednoho skutku a jednoho trestného činu¹⁴⁸.

¹⁴² Stará právní úprava, aktuálně se jedná o § 34 odst. 4 písm. a) TZ.

¹⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. května 2009, sp. zn. 5 Tdo 1469/2008; srov. dále např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. dubna 2018, sp. zn. 5 Tdo 411/2018, bod 25.

¹⁴⁴ viz rozdílné závěry v Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. února 2011, sp. zn. 5 Tdo 1024/2010 a Nález Ústavního soudu ze dne 30. ledna 2013, sp. zn. I. ÚS 1553/11.

¹⁴⁵ COUFALOVÁ, Bronislava. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník...*, s. 549 (§ 34).

¹⁴⁶ Stará právní úprava, aktuálně se jedná o § 34 odst. 4 písm. a) TZ.

¹⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. července 2007, sp. zn. 8 Tdo 752/2007.

¹⁴⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 150.

6.6.2 Spáchání nového trestného činu v promlčecí době

Další důvod přerušení promlčecí doby vyplývá z hmotněprávního důvodu institutu promlčení jako takového – domněnka nápravy pachatele. K přerušení promlčení dochází, pokud se pachatel nezdržel další protiprávní činnosti a v promlčecí době spáchal nový trestný čin, na který TZ stanoví stejný nebo přísnější trest. Pro určení, který trest je přísnější, jsou rozhodné tresty stanovené za konkrétní čin ve zvláštní části TZ. V případě provinění mladistvého se vychází z trestních sankcí snížených podle ustanovení ZSM. Pokud však pachatel spáchá provinění jako mladistvý a další trestný čin v promlčecí době, avšak již po nabytí věku 18 let, vychází se pro tento druhý trestný čin z trestu podle obecné úpravy TZ.¹⁴⁹

Při porovnávání přísnosti trestů je třeba aplikovat obecné zásady pro poměrování trestů.¹⁵⁰ Nejprísnejší je takový trestný čin, za který zákon umožňuje uložit výjimečný trest. Pokud uložení takového trestu umožňují oba trestné činy, je přísnější ten, za který lze uložit výjimečný trest na doživotí. Pokud lze uložit i trest na doživotí za oba trestné činy, rozhodující je výše horní i dolní hranice trestní sazby. Dále se porovnává výše horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody. Pokud jsou horní hranice trestní sazby u obou trestných činů stejné, rozhoduje výše dolní hranice. Pokud stále nelze rozhodnout, je přísnější ten trestný čin, u něhož TZ neupravuje výslovně jiný alternativní druh trestu jako trest samostatný. Následně se porovnává přísnost alternativních trestů podle následujícího pořadí: propadnutí majetku, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti¹⁵¹.

Aby nový trestný čin způsobil přerušení promlčecí doby ve vztahu k prvnímu trestnému činu není určující okamžik dokonání tohoto nového trestného činu, ale je nutné, aby se alespoň část jednání, které tvoří objektivní stránku skutkové podstaty trestného činu, odehrála v promlčecí době.¹⁵² Není podstatné ani to, že za nový trestný čin byl pachatel již pravomocně odsouzen či nikoliv. OČTR si otázku, zda byla promlčecí doba za spáchaný trestný čin přerušena, a v souvislosti s tím i okolnost takové přerušení podmiňující - spáchání nového (přísnějšího) trestného činu posuzuje sám jako předběžnou otázku ve smyslu § 9 odst. 1 TR¹⁵³.

¹⁴⁹ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl...*, s. 471 (§ 34).

¹⁵⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné...*, s. 442.

¹⁵¹ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl...*, s. 589 (§ 43): „Trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací, peněžitý trest, trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, trest vyhoštění a trest zákazu pobytu se při tomto posuzování neuplatní, protože tyto druhy trestů lze uložit samostatně za kterýkoli trestný čin.“

¹⁵² COUFALOVÁ, Bronislava. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník...*, s. 550 (§ 34).

¹⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. června 2007, sp. zn. 3 Tdo 584/2007.

6.7 Časová působnost

Jak již bylo řečeno, promlčení jako institut práva hmotného je ovládáno pravidly pro časovou působnost trestních zákonů.¹⁵⁴ Úprava časové působnosti trestněprávních norem vyvěrá z ústavní zásady zákazu retroaktivity trestního zákona v neprospěch pachatele a své těžiště nalézá v § 2 odst. 1 TZ, který stanovuje, že „trestnost činu se posuzuje podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán; podle pozdějšího zákona se posuzuje jen tehdy, jestliže to je pro pachatele příznivější“. S ohledem na to, že promlčení představuje negativní podmínku trestnosti se domnívám, že je uvedené pravidlo třeba aplikovat v souladu s čl. 40 odst. 6 LZPS na promlčení jako takové, včetně všech jeho aspektů souvisejících s během promlčecí doby. V souvislosti s přijetím TZ, ale i v případě přijímání jeho dílčích novel, činilo největší potíže (a dosud stále činí) právě podrobování jednotlivých komponentů promlčení otázce časové působnosti, jak demonstrují na praktických případech níže.

Východním bodem pro zkoumání problematiky časové působnosti je určení nejpříznivější úpravy. Z hlediska promlčení je pro pachatele příznivější ta úprava, která za inkriminovaný čin stanovuje nejkratší promlčecí dobu. V souladu se zásadou užití právní úpravy jako celku je však třeba příznivost právní úpravy posoudit komplexně s ohledem na všechny relevantní okolnosti¹⁵⁵, a to i podle souboru norem mimotrestních¹⁵⁶. Podle názoru Ústavního soudu je použití novější úpravy pro pachatele příznivější „tehdy, jestliže jeho ustanovení posuzována jako celek skýtají výsledek příznivější než právo dřívější.“¹⁵⁷ Promlčení jako součást trestní odpovědnosti, tj. otázky, zda vůbec přichází potrestání pachatele v úvahu, však bude při posuzování příznivější úpravy hrát velkou roli. Při výběru příslušné právní úpravy se pak nerozhoduje pouze mezi úpravou účinnou v době spáchání trestného činu a úpravou účinnou v době rozhodování o něm. Příznivějším zákonem může být jakýkoliv souhrn norem platný v době od spáchání trestného činu až do rozhodování o něm¹⁵⁸. Z tohoto souboru právních norem je třeba vždy vybrat tu, která je pro pachatele nejpříznivější.

První otázka, která v souvislosti se zásadou retroaktivity v neprospěch pachatele vyvstává je možnost obnovení již uběhnuté promlčecí doby, případně prodloužení promlčecí doby, která ještě neuběhla. V prvním případě již došlo promlčením k zániku trestní odpovědnosti pachatele, jejíž

¹⁵⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. března 2021, sp. zn. 8 Tdo 2015/2021, bod 25.

¹⁵⁵ POLMOVÁ, Olga. Otázka promlčení trestní odpovědnosti a přerušení promlčecí doby v návaznosti na změnu právní úpravy v důsledku nabytí účinnosti nového trestního zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2010, roč. 9, č. 8, s. 251-253.

¹⁵⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. března 2003, sp. zn. 5 Tdo 200/2003.

¹⁵⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 22. ledna 2001, sp. zn. IV. ÚS 158/2000.

¹⁵⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. srpna 2002, sp. zn. 4 Tz 44/2002.

obnova není přípustná¹⁵⁹. Domnívám se, že opačný postup by byl v rozporu s čl. 40 odst. 6 LZPS, a to i v případě, pokud by obnova promlčecí doby byla založena zákonem ústavní síly, neboť čl. 40 odst. 6 LZPS jako součást materiálního jádra Ústavy podléhá klauzuli nezměnitelnosti.¹⁶⁰ Obdobně nepřípustný zásah do zásady retroaktivity v neprospěch pachatele představuje podle mého názoru rovněž prodloužení promlčecí doby dosud neuběhnuté prostřednictvím zákona. Pokud bychom možnost takového prodloužení promlčecí doby připustili, pachatel by se ocitl v situaci, kdy by v okamžiku páčání trestného činu neměl povědomí o všech podmínkách trestní odpovědnosti a následcích svého protiprávního jednání, což je zcela v rozporu s principem právní jistoty¹⁶¹ a z něho vyvěrající zásadou zákazu retroaktivity v neprospěch pachatele.

Uvedené závěry lze aplikovat například v souvislosti s nedávnou novelou TZ,¹⁶² která prodloužila promlčecí dobu nejzávažnějších trestných činů z 20 na 30 let. Pokud pachatel spáchal trestný čin před tím, než tato novela nabyla účinnosti, je nutné vycházet v souladu se zásadou pro pachatele nejpříznivější úpravy z promlčecí doby 20 let, a to i v případě, že k zahájení trestního stíhání došlo až po nabytí účinnosti novely (viz dále).

Stejný závěr se uplatní i v případě novely TZ¹⁶³, která rozšířila výčet trestných činů, v souvislosti s nimiž dochází ke stavení promlčení po dobu, dokud oběť některého z takových trestných činů nedovrší osmnácti let. Pokud pachatel spáchal některý z takových trestných činů před nabytím účinnosti předmětné novely, nejsou naplněny předpoklady pro stavení promlčecí doby, neboť by takový postup šel pachateli k tíži, a promlčecí doba běží v těchto případech netknutě dál i po dobu, kdy je oběti méně než osmnáct let.

Velmi problematické situace nastávají v souvislosti s přerušením promlčecí doby v důsledku zákonem specifikovaných úkonů OČTR (§ 34 odst. 4 písm. a) TZ). Úprava starého trestního zákona vymezovala procesní úkony způsobující přerušení promlčení širěji a v důsledku toho pro pachatele méně příznivěji, než tomu činí aktuální úprava TZ. Nejvyšší soud v souvislosti s tím řešil otázku účinků procesních úkonů ve vztahu k přerušení promlčení za situace, kdy byl trestný čin spáchán za účinnosti staré právní úpravy, ale trestní řízení ohledně tohoto činu probíhalo za účinnosti jak staré, tak nové právní úpravy. V takovém případě podle Nejvyššího soudu nedochází zpětně k rušení účinků (kterými je přerušení promlčení) takových úkonů, které již ve vztahu

¹⁵⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 12. 2014, sp zn. 3 Tdo 1131/2014.

¹⁶⁰ RYCHETSKÝ, Pavel a kol. *Ústava České republiky: Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 96 (čl. 9).

¹⁶¹ HUSSEINI, Faisal. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 125 (čl. 2).

¹⁶² Zákon č. 333/2020 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

¹⁶³ Zákon č. 287/2018 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

k promlčení nastaly podle staré právní úpravy, byť jde o úkony, s nimiž již nová právní úprava přerušení promlčecí doby nespojuje¹⁶⁴. Domnívám se, že předestřený závěr nemusí vyhovovat požadavkům principu právní jistoty ve smyslu čl. 40 odst. 6 LZPS, přestože Nejvyšší soud jej učinil právě ve snaze dostat tomuto principu, a to zabráněním zpětnému zpochybnění právních účinků úkonů OČTR. Okolnosti podmiňující přerušení běhu promlčecí doby jsou součástí hmotněprávního institutu promlčení a jako takové mají vliv na trestnost činu a trestní odpovědnost pachatele. Otázka, zda došlo v konkrétním případě k přerušení promlčení má totiž přímý vliv na skutečnost, zda již promlčecí doba uběhla či nikoliv. Je proto nutné otázku přerušení, a tím i zákonem vypočtené úkony OČTR, které přerušují běh promlčecí doby podrobit porovnání příznivosti právní úpravy v souladu s § 2 odst. 1 TZ¹⁶⁵.

Domnívám se, že závěr Nejvyššího soudu o zpětném rušení účinků úkonů OČTR ve vztahu k promlčení je nepřiléhavý. Takový postup by byl samozřejmě v rozporu se zásadami trestního řízení a pojetím časové působnosti v trestním právu procesním, jakož i se základními zásadami právního státu vůbec. V případě aplikace nejpriznivějšího zákona ve prospěch pachatele však k ničemu takovému nedochází. Účinky procesních úkonů OČTR učiněných v souladu s příslušnými právními předpisy zůstávají nedotčeny, pouze je třeba zkoumat, zda vyvolaly účinky ve vztahu k přerušení promlčení podle pro pachatele nejpriznivější právní úpravy. Takové hodnocení může být pro OČTR velmi náročné a nová příznivější úprava může mít turbulentní vliv na dosavadní posouzení trestní odpovědnosti pachatele, nicméně se domnívám, že tyto skutečnosti nejsou důvodem pro jiný postup než v případě přijetí nové příznivější právní úpravy promlčení, o což se fakticky jedná, a v důsledku toho zkracování ústavně zaručených práv pachatele.

Předložené závěry se mohou zdát poněkud extrémní a riskantní s ohledem na požadavek jistoty v určitý právní stav. Jsem si vědoma toho, že (časté) změny právní úpravy a v důsledku toho v právním postavení osob jsou nežádoucím jevem, nicméně takové změny nemohou být na újmu ústavně zaručených práv těchto osob, a to se zdůrazněním nepřipustnosti restriktivního výkladů takových práv v oblasti trestního práva. Je představitelný rovněž argument, že by v důsledku aplikace mnou nastíněných postupů mohlo docházet k absurdním situacím, kdy by v případě odsouzení pachatele pozdější změna právní úpravy přerušení promlčení v jeho prospěch vedla k prolomení účinků promlčení a ke zpětné nezákonnosti takového rozhodnutí. Tuto úvahu lze zcela odmítnout jako lichou s ohledem na obecné principy právního řádu, překážku *res iudicata*,

¹⁶⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. července 2010, sp. zn. 8 Tdo 797/2010.

¹⁶⁵ obdobně CIBULKA, Karel. Ještě jednou k otázce promlčení z hlediska časové působnosti trestních zákonů. *Trestněprávní revue*, 2011, roč. 10, č. 1, s. 19.

případně zásadu, že o mimořádných opravných prostředcích je třeba rozhodovat podle právního stavu v době vydání původního rozhodnutí.¹⁶⁶

Domnívám se, že závěr o aplikaci zásady užití pro pachatele nejpříznivějšího zákona v případě procesních úkonů přerušujících promlčení platí tím spíše, pokud smyslem nové úpravy bylo motivovat OČTR „k rychlejšímu projednávání trestních věcí tak, aby nedošlo k jejich promlčení v mezidobí od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby (návrhu na potrestání) a od jejího podání do vyhlášení odsuzujícího rozsudku (doručení trestního příkazu) soudem.“¹⁶⁷ Jak jsem uvedla, účinky procesních úkonů učiněných za minulé právní úpravy zůstanou nedotčeny. Pakliže podle nové příznivější úpravy vyvolává přerušování promlčecí doby zahájení trestního stíhání, pak účinky přerušování promlčení bude mít takový úkon OČTR i v případě, že jej učinil za účinnosti úpravy staré. Pachateli však nemůže jít k tíži stav, kdy v důsledku aktivity OČTR dochází k oddalování jeho potrestání, pokud zákonodárce v mezidobí přijme úpravu, která právě na takovou situaci reaguje ve prospěch pachatele. Výše nastíněný přístup Nejvyššího soudu konečně neodpovídá ani zásadě, podle níž se zákona užije jako celku, kdy v rámci jednoho jednolitého hmotněprávního institutu promlčení aplikuje Nejvyšší soud nesprávně do přerušování promlčecí doby zákon starý a na zbytek jejího běhu používá zákon nový, přičemž takové tříštění právní úpravy je v oblasti trestního práva hmotného nepřijatelné.

Podobná situace nastává v případě, kdy v průběhu trestního stíhání (poté, co již běží vlivem přerušování nová promlčecí doba) dojde změnou právní úpravy ke zmírnění kvalifikace stíhaného činu, což se promítne i do kratší promlčecí doby. Tato kratší promlčecí doba je však podle Nejvyššího soudu relevantní pouze pro konec již nové promlčecí doby, aniž by jakkoliv měnila účinky promlčecí doby, která uběhla před přerušením.¹⁶⁸ Domnívám se, že ani tento postup není v souladu se zásadou pro pachatele nejpříznivějšího zákona, použití zákona jako celku a povahou institutu promlčení. Navíc pokud například pachatel spáchá trestný čin s promlčecí dobou 5 let, přičemž k zahájení trestního stíhání dojde za 4 roky od jeho spáchání, kdy po zahájení trestního stíhání nabude účinnosti zákon, který zkrátí promlčecí dobu u předmětného činu na 3 roky, je zřejmé, že zákonodárce v inkriminovaném jednání již v okamžiku vedení trestního stíhání neshledává žádnou společenskou škodlivost. Domnívám se proto, že OČTR by měly v souladu se zásadou pro pachatele nejpříznivějšího zákona zjišťovat, zda došlo k zahájení trestního stíhání, a tím k přerušování promlčení, v promlčecí době podle příznivějšího zákona. Přístup Nejvyššího soudu, který vyžaduje předmětné jednání trestat je v rozporu se zásadou *nullum crimen sine lege*, neboť v okamžiku, kdy by k takovému potrestání mělo dojít, již jednání fakticky trestné není.

¹⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. července, sp. zn. 7 Tz 140/2001.

¹⁶⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, zvláštní část, str. 30-31.

¹⁶⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. září 2008, sp. zn. 8 Tdo 1114/2008.

Stejně je tomu tak za situace, kdy ke změně právní kvalifikace, která se promítne do kratší promlčecí doby, dojde v rámci trestního řízení ze strany OČTR. Nejvyšší soud v tomto případě správně uzavřel, že OČTR musí zároveň s touto změnou právní kvalifikace posoudit, zda došlo k zahájení trestního stíhání v této kratší promlčecí době.¹⁶⁹ Opačný závěr by mohl vést k absurdním situacím, kdy by OČTR zahájily trestní stíhání pro trestný čin s delší promlčecí dobou s cílem dosáhnout přerušení promlčení a tím běhu nové promlčecí doby, a posléze by trestný čin překvalifikovali na čin mírněji trestný s kratší promlčecí dobou, byť by byl jinak tento trestný čin do zahájení trestního stíhání již promlčen.

V souvislosti s jinou okolností podmiňující přerušení promlčecí doby – spáchání nového trestného činu v promlčecí době – vyvstává otázka, zda k přerušení promlčecí doby dojde i za předpokladu, kdy nový trestný čin nebyl v okamžiku promlčovaného trestného činu trestný, příp. byl trestný mírněji. Z principu právní jistoty vyplývá jednotlivcům právo na „jistotu umožňující racionální volbu svého jednání, důvěru v prostředí, ve kterém se pohybují, či jim dávají možnost legitimní předvídatelnosti jednání veřejné moci“¹⁷⁰ Pachatel by tak měl mít v době páchaní trestného činu povědomí o protiprávnosti svého jednání včetně všech podmínek trestní odpovědnosti. Domnívám se, že tomuto principu nebrání skutečnost, že dojde k přerušení promlčecí doby v důsledku spáchání nového trestného činu, který v okamžiku spáchání promlčovaného trestného činu trestný nebyl, neboť ve chvíli, kdy pachatel páchá tento nový trestný si je vědom jeho protiprávnosti i následků, které má jeho spáchání ve vztahu k promlčovanému trestnému činu. Z hlediska podmínek trestní odpovědnosti tak není v povědomí pachatele žádné slepé místo. Podpůrně lze podotknout, že významným důvodem institutu promlčení je domněnka nápravy pachatele. Spáchání nového trestného činu takovou domněnku nepochybně vyvrací. Situace, kdy by spáchání nového přísněji trestného činu v promlčecí době neměla vliv na promlčovaný trestný čin by tak byla proti smyslu institutu promlčení.

7 Promlčení v kontextu EÚLP

Ohledně promlčení v rámci evropského práva se tradičně rozlišuje na jedné straně římsko-germánská právní větev, která institut promlčení převzala z římského práva, a na straně druhé *Common Law*, které promlčení zásadně, s určitými výjimkami, vylučuje.¹⁷¹

¹⁶⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. března 2013, sp. zn. 5 Tdo 461/2012.

¹⁷⁰ HUSSEINI, Faisal. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Římsko-germánské právo a svoboda: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 125 (čl. 2).

¹⁷¹ ARCHBOLD, John, Frederick. *Criminal Pleading, Evidence and Practice*. Mytholmroyd: Sweet & Maxwell, 2006, s. 83.

7.1 Promlčení v rámci právních řádů smluvních států

Jak jsem již uvedla v předchozích kapitolách, v právním řádu ČR je institut promlčení bezesporu považován za institut práva hmotného. Ne tak je tomu však vždy i v rámci právních řádů jiných států, a to i v případě států Evropské Unie. Právní řády všech členských států znají institut promlčení v trestním právu, ovšem v některých státech zůstává určení právní povahy promlčení v trestním právu předmětem polarizované diskuse.

Jednotlivé státy si, samozřejmě, mohou upravit promlčení podle svých právních tradic a společenských preferencí – evropské právo v této oblasti neobsahuje žádná omezení.¹⁷² Jako institut čistě práva procesního chápe promlčení například Německo, Belgie a Francie. Institut hmotného práva představuje promlčení v Řecku, Itálii atd. Státy, ve kterých v právní literatuře a judikatuře vyšších soudů převládá názor, že jde o institut smíšené nebo hybridní povahy, jsou Polsko a Portugalsko.¹⁷³

Na rozdíl od hmotněprávní povahy promlčení je v případě procesního charakteru institutu promlčení jediným následkem nemožnost potrestání pachatele. Nedochozí k zániku trestnosti činu, pachatel je stále trestně odpovědný, pouze je zde dána překážka stíhatelnosti trestného činu. Povaha institutu promlčení má stěžejní vliv na užití systému pravidel, a tím pádem i na rozsah záruk poskytovaných jednotlivcům. Upřednostnění hmotněprávního pojetí institutu promlčení znamená, že při aplikaci norem promlčení upravujících je třeba respektovat dílčí principy vyplývající ze zásady *nullum crimen sine lege*. V případě procesního pojetí promlčení se aktivuje naopak systém procesních pravidel, která jsou zpravidla okamžitě použitelná¹⁷⁴.

7.2 Promlčení a článek 7 odst. 1 EÚLP

Soubor práv vyplývajících ze zásady *nullum crimen sine lege* upravuje samostatně rovněž EÚLP v čl. 7 odst. 1, podle něhož: „Nikdo nesmí být odsouzen za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, nebylo podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva trestným činem. Rovněž nesmí být uložen trest přísnější, než jaký bylo možno uložit v době spáchání trestného činu.“ Podle judikatury ESLP obsahuje čl. 7 odst. 1 nejen princip, že výhradně zákon určí, co je trestným činem a zákaz retroaktivity v neprospěch pachatele, ale i zákaz rozšiřujícího výkladu

¹⁷² REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. 1. vydání. Praha: Orac, 2002, s. 42.

¹⁷³ Court of justice of the European Union, Directorate-General for Library. *Research and Documentation. Research note: Limitation rules in criminal matters*, 2017, s. 6-8.

¹⁷⁴ Rozsudek ESLP ze dne 22. června 2000, Coëme a ostatní proti Belgii, č. 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96 a 33210/96.

v neprospěch pachatele a požadavek na přesnou a určitou formulaci právní normy¹⁷⁵. Ve srovnání s čl. 40 odst. 6 LZPS, který platí bezvýjimečně, je však ochrana poskytovaná čl. 7 EÚLP užší, s ohledem na výjimku upravenou v čl. 7 odst. 2 EÚLP a skutečnost, že z něho nevyplývá zásada aplikace pro pachatele nejpříznivějšího zákona. Obtíže však činí posouzení, zda pod rozsah čl. 7 EÚLP spadá institut promlčení trestní odpovědnosti. S ohledem na to, že některé státy přiznávají promlčení povahu negativní podmínky trestní odpovědnosti, jiné je naopak chápou pouze jako procesní opatření, resp. „pachateli trestného činu zákonem přiznané právo, aby po uplynutí určité doby od spáchání takového činu již nebyl stíhán ani souzen“¹⁷⁶, může být sporné, zda lze v konkrétním případě zařadit promlčení pod rozsah čl. 7 EÚLP a zda jsou retroaktivní zásahy do běhu promlčecích dob přípustné, případně v jakém rozsahu a za jakých podmínek.

Podle názoru Ústavního soudu promlčení nespadá pod ochranu čl. 7 EÚLP, avšak je na vůli zákonodárce každého členského státu, zda poskytne institutu promlčení vyšší standard ochrany, než přiznává EÚLP.¹⁷⁷ Domnívám se, že uvedený závěr plně nekoresponduje s dosavadní judikaturou ESLP. Podle ní se čl. 7 odst. 1 EÚLP netýká procesních institutů, ale vztahuje se pouze k pojmům trestnosti činu a trestu¹⁷⁸. Ve vztahu k promlčení pak podle mého názoru z rozhodovací praxe ESLP vyplývá postoj spočívající v tom, že je na vůli vnitrostátního zákonodárce konkrétního státu, jak jej upraví.¹⁷⁹ Při rozhodování poté ESLP zkoumá, zda konkrétní stát upravuje institut promlčení procesními pravidly nebo hmotněprávními pravidly (formální povaha) a v jakém rozsahu má tato jejich úprava vliv na kvalifikaci trestného činu nebo přísnost trestu (materiální povaha)¹⁸⁰.

Podle ESLP není dále formální hledisko rozhodující. V případě, kdy jsou pravidla o promlčení trestní odpovědnosti sice upraveny předpisy trestního práva procesního, avšak tato pravidla mají vliv na kvalifikaci trestného činu nebo upravují i přísnost trestu, který má být uložen, jedná se o institut trestního práva hmotného.¹⁸¹ Ve věci *Previti* proti Itálii například ESLP shledal promlčení v italské právní úpravě jako pouhou podmínku projednání trestního případu, neboť ustanovení o promlčení nemělo význam pro kvalifikaci trestného činu či výši trestu¹⁸², navzdory tomu, že podle ustálené judikatury italského *Corte costituzionale* je institut promlčení upraven hmotněprávními předpisy a spadá pod právní úpravu trestního práva hmotného. ESLP však ve

¹⁷⁵ Rozsudek ESLP ze dne 25. května 1993, *Kokkinakis* proti Řecku, č. 14307/88, § 52.

¹⁷⁶ Rozsudek ESLP ze dne 22. června 2000, *Coëme a další* proti Belgii, č. 32492/96, bod 146.

¹⁷⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 4. února 2020, sp. zn. Pl. ÚS 15/19, bod 65.

¹⁷⁸ Rozsudek ESLP ze dne 21. dubna 2009, *Stephens* proti Maltě (no. 1), č. 11956/07, § 106.

¹⁷⁹ Rozsudek ESLP ze dne 22. června 2000, *Coëme a ostatní* proti Belgii, č. 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96 a 33210/96.

¹⁸⁰ Rozsudek ESLP ze dne 12. února 2013, *Previti* proti Itálii, č. 1845/08, § 80.

¹⁸¹ Rozsudek ESLP ze dne 17. září 2009, *Scoppola* proti Itálii, č. 10249/03, § 111, 112 a 113.

¹⁸² Rozsudek ESLP ze dne 12. února 2013, *Previti* proti Itálii, č. 1845/08, § 79, § 80.

zmíněném rozhodnutí skutečnosti, že promlčení je podle italské judikatury institutem hmotného práva, nevěnoval žádnou pozornost.¹⁸³

Vzhledem k tomu, že promlčení v českém právním řádu je součástí trestního práva hmotného a jako negativní podmínka trestní odpovědnosti má přímý vliv na to, zda bude vyvozena trestní odpovědnost pachatele, tj. na „trestnost“ ve smyslu předmětného článku, se domnívám, že ochrana článku 7 odst. 1 EÚLP se v případě české právní úpravy vztahuje rovněž na institut promlčení. V souvislosti s tím je nutné odmítnout retroaktivní zásahy v neprospěch pachatele do promlčecí doby jako nepřipustné rovněž na základě čl. 7 odst. 1 EÚLP.

Vzhledem k rozličnému pojetí institutu promlčení v rámci členských států se domnívám, že by ESLP měl setrvat ve svém postoji respektujícím pojetí institutu promlčení v právním řádu konkrétního státu a výklad článku 7 odst. 1 EÚLP ve vztahu k promlčení přizpůsobit pravidlům, kterými je ovládán institut promlčení v národní právní úpravě. Jestliže článek 7 odst. 1 EÚLP dopadá na ustanovení upravující trestnost činu, resp. zakotvuje, že „skutek, za který byla dotyčná osoba odsouzena, musel být považován v době, kdy byl spáchán, za trestný čin“¹⁸⁴, nelze ignorovat úpravu, která chápe promlčení jednoznačně jako neodmyslitelnou (negativní) podmínku trestní odpovědnosti a je tak imanentní pojmu trestnost ve smyslu článku 7 odst. 1 EÚLP. V opačném případě, pokud právní řád členského státu vnímá promlčení toliko jako procesní překážku stíhatelnosti, není důvod poskytovat na základě článku 7 odst. 1 EÚLP širší ochranu, než poskytuje národní úprava, neboť v takovém případě nejsou naplněny podmínky pro jeho aktivaci.

¹⁸³ Rozsudek SDEU ze dne 5. prosince 2017 ve věci C-42/17 M. A. S. a M. B, bod 14.

¹⁸⁴ KMEC, Jiří, KOSARĚ a kol. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 843 (čl. 7).

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo přinést detailní obraz institutu promlčení včetně historických důvodů jeho zavedení, jeho důsledků, problémů s ním spojených, aktuální úpravy až po přehled institutu promlčení v rámci právních řádů jiných evropských států a přístup ESLP k tomuto institutu. Při psaní jsem se detailně zaměřovala především na opodstatněnost důvodů zavedení institutu promlčení v současné době. Má pozornost byla dále věnována zásadě zákazu retroaktivity v neprospěch pachatele jako takové v souvislosti se zásadními judikatorními závěry Nejvyššího soudu a Ústavního soudu v této oblasti. Nejproblematictější část představovaly praktické otázky týkající se časové působnosti v souvislosti s jednotlivými komponenty institutu promlčení.

Z diplomové práce jednoznačně vyplývá, že na povaze promlčení trestní odpovědnosti v právním řádu ČR panuje v odborných kruzích řadu let naprostá shoda a není pochyb o tom, že se jedná o institut hmotného práva. Hmotněprávní povaha promlčení má zásadní důsledky pro aplikaci zásad hmotného práva ve vztahu k promlčení a rozsah ochrany poskytované čl. 40 odst. 6 LZPS a čl. 7 odst. 1 EÚLP.

Důvody, na nichž je institut promlčení založen v podobě, v níž jsou vymezeny dosavadní judikaturou a odbornou literaturou, již plně neodpovídají aktuální podobě trestního práva a zřejmě neobstojí ani z hlediska společenského vývoje, čemuž odpovídá i skutečnost, že trestní právo tenduje spíše k prodlužování promlčecích dob. Z hlediska odůvodněnosti je však podstatný rozdíl mezi případy závažné kriminality v porovnání s trestnou činností méně závažnou. Důvody promlčení spočívající ve ztrátě zájmu společnosti na potrestání pachatele, v neúčelnosti jeho trestání pro společnost a bezúčelnosti trestu uloženého teprve po uplynutí delšího časového úseku mohou být zcela legitimní v případě trestných činů, které nemají citelný a intenzivní dopad do osobní nebo majetkové sféry oběti. V případě trestné činnosti, která se výrazně dotýká zájmů společnosti a představuje zásah do nejvýznamnějších právních statků jsou ale takto vymezené důvody promlčení zcela liché. Nejinak je tomu v případě procesněprávního odůvodnění institutu promlčení slábnutím síly důkazních prostředků, které nikterak nereflektuje markantní vývoj na poli kriminalistiky a forezních disciplín. Smysl institutu promlčení se snižuje rovněž úměrně vzrůstajícímu a efektivnějšímu využívání alternativních trestů, jejichž cíl odpovídá podstatě promlčení – nápravě pachatele. Byť má promlčení v právním řádu moderního právního státu své místo, minimálně v případě méně závažné kriminality, se domnívám, že je žádoucí reagovat na společenskou situaci a otevřít diskusi ohledně odůvodněnosti institutu promlčení ve vztahu ke kriminalitě závažnější, případně alespoň zvážit prodloužení promlčecích dob, a to s ohledem na specifika konkrétních trestných činů.

Na základě mého zkoumání jsem dále došla k závěru, že promlčení jako negativní podmínka trestní odpovědnosti spadá pod rozsah čl. 40 odst. 6 LZPS. V důsledku této skutečnosti je nutné na institut promlčení ve své celistvosti nahlížet prizmatem zásady zákazu retroaktivity v neprospěch pachatele a zásady pro pachatele nejpříznivější úpravy, a to bezvýjimečně. Zcela nepřijatelné jsou proto retroaktivní zásahy do běhu promlčecí doby v podobě obnovení již uběhnuté promlčecí doby, ale i prodloužení promlčecí doby dosud neuběhnuté. Zásadu použití pro pachatele nejpříznivější právní úpravy je třeba aplikovat i v souvislosti s dílčími složkami institutu promlčení. V případě, kdy například dojde po přerušení promlčecí doby ke změně právní kvalifikace, což se promítne ve prospěch pachatele i do kratší promlčecí doby, OČTR musí z úřední povinnosti a kdykoliv za řízení zjišťovat, zda došlo k zahájení trestního stíhání v této kratší promlčecí době. Princip právní jistoty naopak nebrání přerušení promlčecí doby novým trestným činem, který v okamžiku páchaní jím promlčovaného trestného činu nebyl trestný, případně byl trestný mírněji. Protože otázka časové působnosti může činit výrazné potíže, o čemž svědčí skutečnost, že Nejvyšší soud v minulosti v souvislosti s institutem promlčení mnohdy zásady vyplývající z čl. 40 odst. 6 LZPS nerespektoval, je třeba mít při aplikaci ustanovení upravujícího promlčení na paměti že: 1. právní úprava je nutné užít jako celku na institut promlčení jako takový – není možné aplikovat jeden zákon na část promlčecí doby a jiný zákon na část zbývající, 2. vždy je třeba aplikovat soubor právních norem, který je pro pachatele jako celek nejpříznivější, 3. právní úpravu je třeba aplikovat zpětně k okamžiku spáchání trestného činu a od této chvíle posuzovat podle jediné právní úpravy běh promlčecí doby, včetně jeho překážek a konce, 4. není možné výkladem právních norem dojít k řešení, podle něhož by docházelo k trestání jednání, které v okamžiku, kdy k takovému trestání dochází, zákonodárce nepovažuje za společensky škodlivé.

Poslední kapitolu diplomové práce jsem věnovala promlčení v kontextu evropského práva. Přehledově jsem se zabývala povahou promlčení v rámci některých evropských států a jejím vlivem na rozsah čl. 7 odst. 1 EÚLP. Na základě analýzy judikatury se domnívám, že ESLP respektuje národní úpravu promlčení. V případě úpravy promlčení jako pouhé procesní překážky stíhatelnosti ochranu čl. 7 odst. 1 EÚLP neposkytuje. Hmotněprávní vymezení institutu promlčení, které má vliv na samotnou trestnost činu, však pod rozsah čl. 7 odst. 1 EÚLP spadá. V případě ČR, kde je promlčení vymezeno jako negativní podmínka trestní odpovědnosti tedy záruky čl. 7 odst. 1 EÚLP na tento institut dopadají.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

1. ARCHBOLD, John, Frederick. *Criminal Pleading, Evidence and Practice*. Mytholmroyd: Sweet & Maxwell, 2006, s. 83.
2. BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Nebezpečnost a násilí ve vězeňském prostředí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016, 108 s.
3. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, 160 s.
4. HARVÁNEK, Jaromír a kol. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 501 s.
5. GARRAUD, René, *Précis de droit criminel*, Paris, 1912, 1049 s.
6. GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, 336 s.
7. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, 976 s.
8. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Leges, 864 s.
9. KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 922 s.
10. MAREČKOVÁ, Lenka. *Milosti*. Praha: Academia, 2007, 372 a.
11. MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, 340 s.
12. MAYER, Max, Ernst. *Der allgemeine Teil des deutschen Strafrechts*. Heildeberg: C. Winter, 1915, s. 552 s.
13. MUSIL, Jan. *Kriminalistika*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, 583 s.
14. OSINA, Petr. *Teorie práva*. Praha: Leges, 2013, 512 s.
15. REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. 1. vydání. Praha: Orac, 2002, 263 s.
16. SHAPLAND, Joanna and WILLMORE, Jon and DUFF, Peter. *Victims and the criminal justice system*. Aldershot: Gower, 1985. ISBN: 0566008777.
17. SLÁDEČEK, Josef. *Promlčení dle trestního práva: porovnáací studie dle stavu nynějších zákonů*. Praha: J. Sládeček, 1892, 230 s.
18. SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecné správní právo*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 211
19. SOLNAŘ, a kol. *Systém českého trestního práva. Díl II. Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Novatrix, 2009, 786 s.

20. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 1040 s.
21. STRAUS, Jiří a kol. *Dějiny kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, 441 s.
22. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Leges, 2014, 464 s.
23. VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, 616 s.

Komentáře

1. DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 1568 s.
2. HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2020, 1456 s.
3. KMEC, Jiří, KOSAŘ a kol. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1696 s.
4. RYCHETSKÝ, Pavel a kol. *Ústava České republiky: Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 1224 s.
5. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, 992 s.
6. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář – 1. díl*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1920 s.
7. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář – 2. díl*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1844 s.
8. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákon*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, 1980 s.
9. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1464 S.
10. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 968 s.
11. ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář – 1. díl*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 1642 s.

Odborné články a příspěvky ve sborníku

1. CIBULKA, Karel. Ještě jednou k otázce promlčení z hlediska časové působnosti trestních zákonů. *Trestněprávní revue*, 2011, roč. 10, č. 1, s. 18-21.
2. ČIHÁK, František. Psychické reakce dětských obětí sexuálního zneužívání a znásilnění. *Pediatric pro praxi*, 2011, č. 12(5), s. 325–327.
3. KINDL, Milan. (Vůbec nějaká) škoda při zkrácení daně? *Právník*, 2004, roč. 143, č. 7, s. 690.
4. KNAIFL, Karel. Znovu k otázce promlčení z hlediska časové působnosti trestních zákonů. *Trestněprávní revue*, 2011, roč. 10, č. 6, s. 173-178.
5. NEDVĚTICKÝ, Kamil. Propojení penitenciární a postpenitenciární péče – podmínka fungující trestní politiky. *Trestní právo*, 2021, roč. 25, č. 2, s. 23-33.
6. PELC, Vladimír. Aktuální otázky promlčení trestní odpovědnosti. *Trestněprávní revue*, 2019, roč. 18, č. 1, s. 1-7.
7. POLMOVÁ, Olga. Otázka promlčení trestní odpovědnosti a přerušení promlčecí doby v návaznosti na změnu právní úpravy v důsledku nabytí účinnosti nového trestního zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2010, roč. 9, č. 8, s. 251-253.
8. PÚRY, František. Poznámky k promlčení trestných činů. In: MUSIL, Jan, VANDUCHOVÁ, Marie (eds.). *Pocta Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Praha: CODEX Bohemia, 1998, 349 s.
9. YOUNG, Richard. Integrating a Multi-Victim Perspective into Criminal Justice Through Restorative Justice Conferences. In: CRAWFORD, Adam, GOODEY, Jo (eds.). *Integrating a Victim Perspective within Criminal Justice*. Aldershot: Ashgate Dartmouth, 2000. ISBN: 9781840144864.

Právní předpisy

1. Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
2. Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů.
3. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
4. Zákon č. 163/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

5. Zákon č. 287/2018 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
6. Zákon č. 333/2020 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
7. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
8. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.
9. Zákon č. 418/2011 Sb., zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.
10. Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů.
11. Zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů.
12. Zákon č. 105/2013 Sb. Zákon o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.
13. Zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu, ve znění pozdějších předpisů.

Důvodové zprávy

1. Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, zvláštní část, str. 30.
2. Důvodová zpráva k zákonu č. 287/2018 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, obecná část, s. 21.
3. Důvodová zpráva k zákonu č. 104/2013 Sb. o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, zvláštní část, s. 244.
4. Důvodová zpráva k zákonu č. 163/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, obecná část, s. 4 – 33.

Judikatura českých soudů

1. Nález Ústavního soudu ze dne 4. února 2020, sp. zn. Pl.ÚS 15/19.

2. Nález Ústavního soudu ze dne 10. ledna 2017, sp. zn. III. ÚS 1698/14
3. Nález Ústavního soudu ze dne 19. ledna 2016, sp. zn. II. ÚS 3436/14.
4. Nález Ústavního soudu ze dne 30. ledna 2013, sp. zn. I. ÚS 1553/11.
5. Nález Ústavního soudu ze dne 26. 11. 2008, sp. zn. Pl. ÚS 19/08.
6. Nález Ústavního soudu ze dne 22. ledna 2001, sp. zn. IV. ÚS 158/2000.
7. Nález Ústavního soudu ze dne 19. prosince 1996, sp. zn. III. ÚS 232/96.
8. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. března 1995, sp. zn. IV ÚS 173/94.
9. Nález Ústavního soudu ze dne 21. 12. 1993, sp. zn. PL. ÚS 19/93.
10. Rozsudek Ústavního soudu ze dne 27. dubna 2021, sp. zn. III. ÚS 3244/20.
11. Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 16. června 2011, sp. zn. Tpjn 300/2011.
12. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. března 2021, sp. zn. Tdo 215/2021.
13. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. března 2000, sp. zn. 3 Tz 31/2000
14. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 11. 1997, sp. zn. 2 Tzn 61/97.
15. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. března 2021, sp. zn. 8 Tdo 2015/2021.
16. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. dubna 2018, č. j. 5 Tdo 411/2018-34.
17. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. srpna 2017 bod 21, sp. zn. 6 Tdo 1032/2017.
18. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 07. března 2007, sp. zn. 5 Tdo 65/2007.
19. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2015, sp. zn. 3 Tdo 1434/2015.
20. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. srpna 2015, sp. zn. 8 Tdo 733/2015.
21. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 12. 2014, sp. zn. 3 Tdo 1131/2014.
22. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. března 2013, sp. zn. 5 Tdo 461/2012.
23. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 06. února 2013, sp. zn. 5 Tdo 1388/2012.
24. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. prosince 2013, sp. zn. 5 Tdo 1211/2013.
25. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. prosince 2012, sp. zn. 7 Tdo 1338/2012.
26. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. března 2011, sp. zn. 8 Tdo 245/2011.
27. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. února 2011, sp. zn. 5 Tdo 1024/2010
28. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. července 2010, sp. zn. 8 Tdo 797/2010.
29. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. května 2010, sp. zn. 5 Tdo 473/2010
30. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. února 2009, sp. zn. 8 Tdo 1467/2008.
31. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. května 2009, sp. zn. 5 Tdo 1469/2008
32. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. září 2008, sp. zn. 8 Tdo 1114/2008.
33. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. července 2007, sp. zn. 8 Tdo 752/2007.
34. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. června 2007, sp. zn. 3 Tdo 584/2007.

35. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. ledna 2007, sp. zn. 5 Tdo 42/2007
36. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. srpna 2006, sp. zn. 5 Tdo 915/2016.
37. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. března 2003, sp. zn. 5 Tdo 200/2003.
38. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. února 2003, sp. zn. 7 Tdo 856/2002.
39. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. listopadu 2002, sp. zn. 3 Tdo 896/2002
40. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. srpna 2002, sp. zn. 4 Tz 44/2002.
41. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. července, sp. zn. 7 Tz 140/2001.
42. Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 1. března 1999, sp. zn. 8 To 814/98.
43. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. října 1998, sp. zn. 11 Tz 124/98.
44. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. září 2021, č. j. 5 As 75/2019-24.

Judikatura evropských soudů

1. Rozsudek SDEU ze dne 5. prosince 2017 ve věci C-42/17 M. A. S. a M. B.
2. Rozsudek ESLP ze dne 12. února 2013, Previti proti Itálii, č. 1845/08.
3. Rozsudek ESLP ze dne 17. září 2009, Scoppola proti Itálii, č. 10249/03.
4. Rozsudek ESLP ze dne 21. dubna 2009, Stephens proti Maltě (no. 1), č. 11956/07.
5. Rozsudek ESLP ze dne 4. prosince 2003, M. C. proti Bulharsku, č. 39272/98.
6. Rozsudek ESLP ze dne 22. června 2000, Coëme a další proti Belgii, č. 32492/96.

Jiné dokumenty

1. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8.
2. Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání.
3. Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí.
4. Doporučení Výboru ministrů členským státům k Evropským pravidlům o trestech a opatřeních realizovaných ve společenství ze dne 19. října 1992, č. R(92)16.
5. Court of justice of the European Union, Directorate-General for Library, Research and Documentation. Research note: Limitation rules in criminal matters, 2017, 22 s.

Shrnutí

Autorka v předkládané diplomové práci provádí detailní vymezení institutu promlčení trestní odpovědnosti. Smyslem práce je představení současné podoby institutu promlčení v trestním právu, rozbor všech jeho jednotlivých komponentů, řešení dílčích problémů s promlčením spojených a zkoumání, zda v aktuální podobě existují.

V prvních třech kapitolách se práce věnuje promlčení trestní odpovědnosti obecně, a to deskriptivním vymezením pojmu promlčení, povahy, terminologie, systematického ukotvení v právním řádu a jeho důsledků.

Ve čtvrté kapitole se práce detailně zaměřuje na důvody, pro které byl institut promlčení implementován do právního řádu ČR a analyzuje opodstatněnost každého jednotlivého důvodu s ohledem na aktuální podobu trestního práva a dosavadní vývoj společnosti.

Pátá kapitola se zabývá ústavněprávními aspekty a zásadami souvisejícími s institutem promlčení, zejména zásadou retroaktivity v neprospěch pachatele a otázkou, zda problematika promlčení spadá pod její ochranu.

Šestá kapitola vymezuje aktuální právní úpravu promlčení trestní odpovědnosti a jeho jednotlivých komponentů. Zaměřuje se zde na problematiku promlčecí doby, její vývoj, počátek a konec jejího běhu a překážky, běhu promlčecí doby brání. Následně důkladně rozebírá prizmatem zásady zákazu retroaktivity v neprospěch pachatele problematiku časové působnosti trestních zákonů a typové problémy s ní spojené, a to právě v souvislosti s dílčími komponenty promlčení a nabízí řešení nastíněných otázek.

V sedmé kapitole se práce zaměřuje na promlčení v kontextu evropského práva, zejména na povahu promlčení v rámci vybraných států a otázkou, jak k institutu promlčení trestní odpovědnosti přistupuje Evropský soud pro lidská práva.

Summary

In the diploma thesis, the author provides a detailed definition of the statute of limitations in criminal liability. The purpose of the thesis is to present the current form of the statute of limitations in criminal liability, analysis of all its individual components, solving partial problems related to limitations and examining, whether it will stand in its current form.

In the first three chapters the thesis deals with the statute of limitations in criminal liability in general, by descriptively defining the concept of limitations, its nature, terminology, systematic incorporation into the legal system and its consequences.

In the fourth chapter, the thesis focuses in detail on the reasons for which the statute of limitations in criminal liability was incorporated into the legal system of the Czech Republic and analyses the validity of each reason regarding the current form of criminal law and the current social development.

The fifth chapter deals with the constitutional aspects and principles related to the statute of limitations in criminal liability, especially the principle of retroactivity to the detriment of the offender and the question of whether the issue of limitations falls under its protection.

The sixth chapter defines the current legal regulation of the statute of limitations in criminal law and its individual components. It focuses on the issue of the limitation period, its development, the beginning, and the end of it regarding its interruptions. In the light of the principle of retroactivity to the detriment of the offender, the thesis discusses the topic of the temporal scope of criminal laws and problematic issues connected to it, regarding the associated components of the statute of limitations in criminal liability, it provides solutions of the above questions.

Chapter 7 includes the broader context of the statute of limitations in criminal liability according to the European law, in particular the nature of limitation within selected countries and the question of the European Court of Human Rights approach to the statute of limitations in criminal liability.

Klíčová slova

Promlčení trestní odpovědnosti, promlčecí doba, trestní odpovědnost, trestnost, časová působnost trestních zákonů, zákaz retroaktivity v neprospěch pachatele.

Key words

Statute of limitations in criminal law, limitation period, criminal liability, criminality, temporal scope of criminal laws, prohibition of retroactivity to the detriment of the offender.